

BARTA SÁNDOR

KI VAGY?

VÁLOGATOTT VERSEK

**A BEVEZETŐ TANULMÁNYT
ILLYÉS GYULA ÍRTA**

**VÁLOGATTA ÉS SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
VÁSZOLY ERIK**

TARTALOM

BARTÁRÓL SZÓLVA

PRIMITÍV SZENTHÁROMSÁG

Mi

A sárkunyhók útrakelt lakói

Az Evoé asszony

Őszi tónál

Falun

Disszonancia

Villamos

Tónus

Épülő ház

Háborús

Fiatalember

Ki vagy?

Primitív szentháromság

1919

AKASZTOTT EMBER

Akasztott ember

1919

Jaj

Mese az indulókról

Magyar tájak

Idő kristálya: Moszkva

Lenin

Decemberi történet

ÖNTÉS

Ének a moszkvai porról

Vörös évtized

Kommunisták Magyarországi Pártja

Márciusi zászlóra

Utazik a brigád

Öntés

Hazám földjén

BARTÁRÓL SZÓLVA

Tanulmány és vallomás

Írók levelezése se hús, se hal, helyesebben öszvér-műfaj. Kivéve a fiatakorukból valót. Amikor még nem gondolnak a pontosvesszővel, vagyis az utókorral. Amikor még mentesek szakmájuknak attól az üzemi veszélyességétől, hogy egyéni gondolataikat is úgy írják le, ahogy regényhőseik gondolatait, így óhatatlanul magukat is hőssé s ezáltal életüket is fölősl-egesen regénnyé alakítva. Felnőttkori irodalmi leveleimet nem, de szívesen elolvasnám azokat - ha megvolnának -, amelyeket egyik szerkesztőmmel, Barta Sándorral váltottam, örök fontos-ságú, az utókort is súlyosan érintő - azaz igazánból csak azt érintő - közlendőink voltak; de ifjak voltunk. Ő huszonnégy volt; én hús, harmadfél évvel fiatalabb, mint a század.

Ő Bécsben élt, én Párizsban. Sose láttuk egymást. Személyes kapcsolatunk így nem volt. S mégis volt. Egymás kézírásának már azokat az elrántásait is jól ismertük, amelyeket egy-egy szó rövidítéséül csak bizalmas levelezők engednek meg maguknak. Szobámba lépve a kü-szöbről megláttam - az asztalon heverő borítékra pillantva -, hogy izgalmasabb értesülésben lesz részem, mintha valamelyik barátom várt volna rám - ahogy az is sokszor megesett -, türelmetlenül föl-alá járva a közlendőjével.

Óriási tisztelettel néztem föl rá, szinte a távolság folytán is. Azoknak az elszánt tekintély-rombolóknak a hódolatával vártam s hallgattam végig kijelentéseit, akik végül megkímél-hetnek valakit. Betéve tudtam, hadd lássam csak, mennyire tudom még ma is betéve *Primitív Szentháromság* című versét; emlékezetem kézírattárából másolom ide az első bekezdését:

*Ég kék, fű zöld, mosónő tüdővésztes,
a péklegény a mosónő fia,
a prostituált a mosónő lánya
s ők mind benne állnak a reggelben,
a reggel pedig szétragyog a látóhatáron,
a látóhatár beleöltözik a hegyekbe,
a hegyek beleernyednek a városokba,
a városokban sűrű masszákban tömörül a füst,
a füst, a kén, a hő.*

Magányos sétatimban főnhangosan is gyakran elszavaltam, sőt telhetetlenségemben franciára is lefordítottam a magyar avantgarde-nak ezt a méltatlanul nem-emlegetett, valójában a *Mesteremberek* szomszédságára érdemes klasszikus kísérletét.

A költő sikere is tiszteletre méltó volt. Pályája - hírneve - csúcán állt. A *MA*-nak, az egyetlen kézbevehető magyar folyóiratnak volt szerkesztősegédje. Én ugyanennek a lapnak a tollát próbáló versfordítója, recenzora, s főleg lelkes, mindenre kész - úgy érte, hogy minden új dolog befogadására kész - olvasója.

A *MA* akkor már Bécsben az emigrációban jelent meg. Mint minden emigrációs gyűjtőhely, szenvedélyes ellentéteket gyűjtött össze; láncrobbanások sorozatában élt. Irodalomról szólva ez nem baj, sőt haszon. Az alakuló irodalom, akár a sejtek, oszlással szaporodik. A *MA*-ból, ahogy odahaza, az emigrációban is félévente kivált egy sistergő csoport.

Volt miért s miből. A kubizmus és expresszionizmus - azóta kiviláglott - ég és föld. A dadaizmus és konstruktivizmus nem különben. A futurizmus és aktivizmus hasonlóan. A lap egyszerre volt kubista, expresszionista, dadaista, antifuturista és aktivista - ami a szocialista lírát jelentette -, s mintegy összefoglalásul szimultanista. Magába fogadott igen helyesen - minden

újat. Évi tartalomjegyzékében békésen összefért Reverdy és Majakovszkij, Cocteau és Guillermo de Torre, ami eszmeileg nem kisebb távolság, mint a Kreml és a Vatikán, egy csipkeverő műhely s egy titkos bomba-laboratórium.

Barta - noha költészete, mint látni fogjuk, akkor indult a szürrealizmus felé - az aktivista irányzat vértetében fordult szembe Kassákkal, aki az összes többi megmaradt irányzat fegyverével védekezett, majd hátráltatta új s új hadállásba - de különösképpen mégis előre - a lázadót meg az ahhoz csatlakozókat.

Akasztott Ember - ilyen címmel is jelent meg magyar nyelvű irodalmi folyóirat. Ebből lett az *Ék*, majd az *Egység*, majd...

Nem vagyok illetékes e kenyértörésben ítéletet mondani; nem az, csak a tényálladékokat is előadni. Bécsben annak idején jóformán egy lélegzetvételre álltam meg Pestről való világgá-
rohantomban. Kassákat ugyan eleven mivoltában is láttam, mégpedig fák övezte, külvárosi, még petróleumlámpás lakásocskájában, de nem hiszem, hogy ő valaha is azonosította személyemmel azt az önmagáról egy szót sem ejtő bekecses fiatalembert, aki rövid tisztelgés után újságpapírba burkoltan egy egész vekni, még magyar sütetű kenyeret felejtett nála, erősen gyanítható, hogy holmi freudi magyarázatú oltáráldozatképpen.

Nem tudom, mi volt alapjában az ok, ami végül magánszemélyként is szembeállította a magyar avantgarde vezérét és alvezérét. Sógorok is voltak. Kassák kedves és tehetséges húga, aki - bátyja hírnevének ingyen haszonélvezetét elkerülendő - születése helye után Újvári Erzszi névvel írt, Bartához ment feleségül.

Az *Akasztott Ember*, mint már címe is jelezte, a kétségbeesés elszánt fintorának készült. Kierkegaard és Kafka művei a bécsi környezetben akkor már ismertek voltak: Sinkó Ervin folyóirata - a *Testvér* - szinte csak őket ismertette: őket faggatta - vigaszért. A sorsba-vetettség és a logikátlan szorongás embere akkor s ott már fennhangon hallatta jeremiádjait a törvénye-
vesztett világról. Velük szemben az akasztófa embere a remény hangját vállalta a helyzet kétségbeesett volta ellenére is, illetve épp amiatt.

Az *avantgarde* eszméi is akkor érték el szélesebb körben a közönséget. Elsősorban a feledhetetlenül kedves emlékü *dada* polgárpukkasztó gesztusával: az értelmetlenségnek műfajjá ütésével. Soha érthetőbb álláspont! Tanulmány tanulmány után, sőt könyv könyv után magyarázta: a szellemi értékrendszer olyan összeomlása, az eszmények olyan tótágásra való fordulása után, amilyen az első világháborúval az emberiséget érte, a művész is tótágásra kényszerül, ha hű akar maradni földatához úgy is, hogy hű képet ad a társadalomról, amelyben él.

Ez a tétel, ahogy látni fogjuk, alapjában téves. Az avantgarde minden háború utáni tünete - a „beszéd-vers”, a szabad gondolatársítás, a szimultaneitás, sőt már a dada értelemellenessége is - megvolt a háború előtt; meg már 1910 körül. Méghozzá - ezt is látni fogjuk - hibátlanul bele-
ágyazva egy ún. „polgári” világérzékelésbe. A pukkasztást tehát, amit a háború után neki szántak, a polgárság egész másfajta pukkadással fogadta; a kacajével: fölvillanyozódott tőle, kedvre és tette derült. Az első világháborút követő évtized Európa-szerte virágkor az irodalomban.

De megyek vissza az *Akasztott Ember*hez. Hogy a vádló fintorból, amely fogcsikorgatást rejtett, hogyan lesz ítéletet sürgető, nyílt vádemelés, azt a következő lapcím jelképe érzékeltette. Az *Ék* már nem pukkasztani szándékozott: föl vágni, hasítani, utat törni. Ilyen értelemben volt ék, nem pedig abban, hogy dísz. Az *elő-csapatot* a művészi üvegházak vidékéről a társadalmi, illetve a közösségi mondandók területére akarta irányozni.

Illetve visszairányozni.

Mert ilyen irányzata a legújabb irodalomnak is volt.

Torokba rekedt hangot sose szabadítottak ki diadalmasabban, mint ahogy Victor Hugo eredendő, *tiszta* hangját Rimbaud - már a maga kamasz torkán átengedve - kiszabadította. Hogy - noha egy *sajnos!*-sal - még Gide-ék is Hugót érzékelték a legnagyobb francia költőnek, az ezzel a Rimbaud-folytatta elemmel magyarázható. Rimbaud-t folytatta Mallarmé, Mallarmét Jarry, Jarryt Apollinaire, Apollinaire-t pedig... a családfa, mint mondtuk, nem hajtotta ki oly egyenes vonalban a gyökerére méltó végső sarjat, mint a bibliában.

De Victor Hugónak a tiszta - brémond-i értelemben tiszta - hangja mellett megvolt egy társadalmi - csaknem gorkiji értelemben emberi - hangja. Igazi lénye akkor szólalt meg, ha ezt a két hangot egy madárra varázsolta szárnynak, egy mondandóra. Egyre ritkábban - *hélàs!* E hang folytatónak genealógiáját akadozva ábrázolja a toll. Coppée... Elég! Holott ez a csihatag-gyökér is haladt, de egyre kevesebb olyan jó hajtást bocsátva, mint - Verhaeren, mondjuk. Egy szerencsés óceántúli áramlat kezdte hordani fölülre a földet, egyengette őt magát a levegőre. Whitman hatalmas légvétele. A franciák nem tudnak fordítani. De amit a *Fűszálakból* Bazalgette csinált, az volt annyi, mint egy eredeti nagy életmű. Hatását a franciák sem tartják számon, noha még Claudel is ahhoz a lélegzethez edzette a tüdejét. Ettől az időponttól hajt ki egy másik genealógia, kezdetben kevésbé tündöklő nevekkal, mint az előbbi; Arcos, Chennevièvre, Durtain; bár megtagadott, első műveivel itt áll Jouve is és költői, ugyancsak első írásaival Duhamel, Romain; Vildrac!

Vagyis az Abbaye; az unanímisták. Akiktől pályája elején Eluard is tanult; s akiknek irányát valamiképp folytatni látszott, amikor a zsákutcából végső útját kereste.

Barta Sándorral nem erről leveleztem. Ismertem mindkét irányt - ahogy az *Ék* lapjain életem első s egyben azonnal megsemmisítendő tanulmányában távolról olvasom - de összekapcsolni nem tudtam.

Magasabbrendű, még ezeknél is általánosabb érvényű gondolatokról tudattam őt tüzetesen, s vártam azokról izgatottan az ő alaposnak kívánt véleményét. Mi értelme egy új folyóiratnak, ha nem képes megújítani az egész irodalmat?

Újító gondolataim régibb keletűek voltak. Az új lap, az újítás lehetősége csak rendezésükre, logikus kifejtésükre lett alkalom.

Azt ajánlottam ugyanis, hogy az új lapban rögtön bemutatkozóul szüntessük meg a magántulajdont. Közösségi forradalmárok vagyunk, a nép művészei; mutassunk példát. Vessük el az egyéni birtoklást legféltettebb területünkön. Ne írjuk alá a verseinket. Legyenek igazán - rögtön - mindenkié. Alá van írva a villamos, hogy ki szerezte? Vagy a kifli? A cipő? Minek riszálni, kelletni az úgynevezett egyéniségünket, amiről mi magunk valljuk - Taine-nel, Marxszal, Adlerral -, hogy társadalmi képződmény, tehát ami sajátos is benne, épp az lehet legkevésbé saját sajátunk, tekintve, hogy stb. stb.

A gondolat csak így kapásból előadva ilyen sima gömbölyű. Valójában azzal, hogy honnan ered s hova tart, alakja hosszúkás, szinte beláthatatlanul, s nem egy olyan horga-karma van, amittől még ma is méltón óvakodhat, aki megközelíti.

Mert, ha már a művészet tájába húzódunk, nem névtelenek-e vajon ott is épp a legnagyobb alkotások? A székesegyházak! Az eposzok. A népdalok! De még az egyének-teremtette művek is - nem teperik-e le vajon végül maguk alá a szerzőjüket a világ szemében? S ha Shakespeare-ről egy kukkot se tudnánk hiteleset? Ahogy bizonyára úgyis ostoba mende-monda legalább ötnegyed részt, amit róla szólva emlegetünk?

Barta csak részben fogadta el gondolataimat és azokat is csak elvben. De türelmesen megfelelt rájuk. Ámulva és hálásan idézem föl, milyen türelmesen is, az óriási különbség ellenére, amit köztünk életkor és írói rangsor dolgában, mint mondtam, visszavetítve én még ma is érzek. A lapnak - illetve lapoknak - Barta nemcsak szerkesztője volt; tulajdonosa, kiadója, tördelője, korrektora, postázója, előfizető-gyűjtője is, egy szál magában. Mert kisbabájuk készült világra jönni, s felesége nem segíthette e teendőiben, ahogy például Kassákné a mindenben szerencsés Kassákot, s ami akkoriban az egyáltalában olvasható folyóiratok létalapja volt.

Gondolataimnak a jövőt célzó részével foglalkozott, igen természetesen, legtöbbit Barta. De magam is ebben voltam legerősebb.

A névtelenség a célt teszi fontossá, a költészet terén is; hihetetlen erőket szabadít föl. A lényegét szolgálja, átlépi a divatot, megszünteti a modort. Milyen haszna lett volna pl. akár egy Adynak abból, ha mindazt, ami benne modor vagy egyáltalán „tőle eltanulható”, mások is pusztán a divat kontójára csinálták volna: új s új föladatara kényszerítve őt, az igazi tehetséget, a lényeg igazán elhivatott keresőjét! Ha bárki írhatna Babits-verseket, olyanokat, hogy ne csak a kereslet megszálltjai, de maga Babits se tudjon bennük eredet szerint osztályt tenni! Hány Tóth-, Kosztolányi-, Kassák-vers kerülne napfényre, lelkes ifjú elmék jóvoltából, olyan, amely ezek nélkül így sose születik meg! Nem látható vajon szinte szemmel, hogy a fejlődésnek milyen perspektívái nyílnak itt meg, úm.: 1. morális, 2. esztétikai és 3. - last not least - edukatív síkon?

Nem akartam közelebb fekvő példára hivatkozni, bár hivatkozhattam volna. Majakovszkijnak akkor már megvolt a hírneve meg a kereslet versei után, de az egy *Balra marson* kívül egy sem jutott el hozzánk, fordításban persze. Amíglen egyszerre terjedni kezdett nem is egy remeknek bizonyult s munkás-ünnepi szavalásra már csak azért is kiválóan alkalmas költeménye, mert azok mind a magyar forradalmat dicsőítették. Ehelyett fölkináltam, hogy az új lapot Barta-versekkel minden mennyiségben ellátom. Bartában volt annyi hidegvér, hogy egy post scriptumban mintát kért.

Mindebben semmi eszelősség, semmi kelekótyaság nem volt; együgyűség még kevésbé. Ezek a gondolatok máig a sarkamban vannak, egész pályámon át sugdosták a fülembé a magukét. Az egyénieskedésnek attól a bolondokházától, amiben akkor a dilettánsok, de a nem dilettánsok is emelt orral lejtettek föl-alá, természetes, hogy száznyolcvanfokos szögben fordult el az az egészséges kamasz, aki a közösséget eredetileg nem is lanttal akarta szolgálni. (Hanem karddal.) De később is - nyilván azért, mert akkor sem magamnak, nem rejtelmes egyéniségemnek akartam teret, nevet, hasznót, malasztot szerezni maradék eszközömmel, a tollal.

Épp mert csak az eredményt, az előrenyomulást néztem - mert a szemem hadvezéri maradt -, másokban is csak a teljesítményt figyeltem, nem a teljesítőt: az egyéniséget! Így - ha szükségét láttam - nem egyéniséget akartam másoktól kölcsönözni, hanem igen nyugodtan eredményt. A visszaadás reményében? De e remény nélkül is! Mert hisz én sem magamnak kértem azt!

Leleplezés számba menő vallomást tehetek, olyat, amely mai irodalmunk szokásjogásai szerint tán már a polgári - a polgári! - perrendtartás területét is súrolja. Már mint író, pályám kezdete óta - megfigyelhető - kerestem az ún. hatásokat. Nem csak hogy nem kerültem, hanem valósággal segítettem, ha valamelyik pályatársam útrövidítő ösvényt, alkalmas utat vágott; arra azon nyomban rátértem, jó katona, aki csak az előrejutással gondol, hogy aztán akár egy másik úton, akár a magamén haladjak a mindig egy cél felé. Eszközöket, fogásokat átvenni? Piríthattak rám, mélységes nyugalommal csináltam, csinálom ma is. Még nemzedékünk indulása idején történt, hogy egyik legkülönb s kivételesen csaknem minden hívságtól mentes társam arra figyelmeztetett, hogy a versben, melyet közlés előtt megmutattam neki, egy szópár az ő műveiből való átvétel. „Cseréld ki a jelzőt - mondta -, s a kutya nem gondol semmire.” S még mondta is az én modoromba illő a saját kis veteményesemből tépett - jelzőt.

„Jó, kicserélem” - feleltem, s egyszerűen elfeledtem kicserélni. Szívemből köptem, íme, a magántulajdonra; a polgárira. Hadd ismételjem meg a nagy titkot, miért. Egy máshonnan toborzódott, más irányba készülő, még úton levő tábor erkölce - egy messzebb törő, tehát magasabb rendű - erkölcs birtokában. (Épp csak a nagyképűség szokásos márványmosolyainak elő-befagyasztására teszem ide, a gondolat tisztaságának védelmében, hogy a tölem való átvételeket, éppily természetesen, sőt bizonyos tágabb-fajta örömmel néztem, ha egyáltalán megláttam, mert nem állt meg ilyesmin a szemem. Pedig miken állhatott volna meg s hol! Nemzedékünk - ahogy erre is figyelmeztettek - egyik legnagyobb regényének zárókövül szolgáló mondatát az én bányámból valónak mondhatnám, ha a bányákat meg különösképpen is nem tartanám köztulajdonba veendőknék; a kor egyik legnagyobb lírikusa éjszaka telefonon kérte közreműködésemet ahhoz... hagyjuk; nem közönséges fürgeségű had szimatát keltenénk föl: irodalmi oknyomozóinkét.) Merőben magánhasználatra álljon tehát tán már fölös bizonyításul is a mellesleg eléggé köztudomású tény: Baudelaire három híres magyar átültetője kölcsönösen beleírt egymás fordításába, sőt annak idején egymás egyéb munkájába is. Igen természetesen, mert igen helyénvalóan s ráadásul ún. egyéniségük legkisebb sérelme nélkül. Tudnivaló ugyanis, hogy mindaz, amiért nemcsak írni, hanem olvasni is érdemes, messze ezek fölött a szemüveg s nagytó alá való külsőségek fölött kezdődik. Mindaz, ami addig van - egyéniség, „stílus”! - igaz „irodalom”, vagyis lom, iroda-íróhelyiség padlatára hullt - lom, hogy szellemességem csúcsára kinek kell az? Annak a társadalomnak semmiképpen, amely egyebek közt az egyéniséget is föl akarja szabadítani. Attól, hogy értékét pusztán azon mérje, amiben: más! Mert értékes, vagyis más részére is használható dolgot csak így alkothat. Persze hogy mint mindenünket, személyiségünket is bele kell adnunk a munkába. Úgy pedig, hogy az alkotás személyünktől függetlenül megéljen és megálljon; mintha maga is személyiség volna. Az alkotáson, akár a hibátlan bűntényen, egyetlen leleplező ujjnyomat nem maradhat. Így van, ahogy maga a nagy Brancusi dörögni szokta a Rotonde-ban a kis márványsztal fölött apostoli szakálla felhőzetében egyenest Picasso vagy Max Jacob verdeső szempillái közé, de az egész hatalmas termet, sőt az emeleti helyiségeket is betöltőn: *L'oeuvre, tel le crime parfait, ne doit porter aucune empreinte digitale révélatrice!*

Csakhogy a következtetést ő se vonta le teljesen. *Én*, le.

Egyáltalán nem voltam kelekótya vagy eszelős, még csak fellegjáró sem; nagyon is a valóságban jártam. Magam sem hittem, hogy gondolataim azonmód és azonnal alkalmasak az egész szellemi világ átalakítására, egy új írói erkölcs megteremtésére. De igen alkalmasnak tartottam őket egy folyóirat - egy avantgarde folyóirat! - megindítására. Egy újat akaró „ifjú” csoport bemutatkozására.

Fiatalok voltunk, bár én megvettem akkoriban az ifjúság járulékait, az úgynevezett fiatalos tulajdonságokat. A fiatal gondolatokat becsültem, s ezek jórészt biz nagyon is érett koponyákból pattannak ki.

Ilyen fölismerésből tartottam ki Bartával közölt eszmém mellett. Akár a benzinmotor, az emberi értelem is ilyen előrobbanásoktól kapja az iramot. S ha csak kísérletül csináljuk ezt a mi kis robbantásunkat? A benzinnek is nagy útja volt, míg gépkocsiba került. S ha mi magunk is fölrobbanunk? Mit jelentenek magyarra téve e szavak? Hogy a folyóirat megbukik. Aztán?! Valószínűleg amúgy is megbukik. Így azonban *lesz miért!* Emléket hagyunk. Igenis: az emberiségnek. Kipróbáltunk valamit. Ezen a vonalon kezdtem csak belelovalni magam a gondolatokba. Helyesebben, egy még nyereghez nem szokott gondolat vett a hátára, s kezdett vinni most már valóban egy kicsit a maga kényére, de rendületlenül torony iránt.

Isten szólt ajkaimmal. A folyóirat minden metamorfózisban és minden név alatt megbukott. Nem kis részben azért, mert Barta rendre kiadta a vezetést a kezéből. S noha meghallgatott,

nem rám hallgatott. Oka ennek, hogy maga is metamorfózisok sorozatán esett át. De hisz egész élete átváltozások sorozata volt. S lehetett-e más? - kérdezem ma. Az ő lelki szomjával, aki a művészetben is, a társadalmi harcban is a legtöbbet akarta, helyzeténél fogva eléggé tájékozatlanul, de csak annál türelmetlenebbül.

Mindez a vallomás tárgyi része a tanulmánynak. A korszakra is fényt kell vetnie, Bartára is.

Korszakának - a két világháború közti időnek - jellegzetes fia volt. Előbb mint kísérletező, aztán mint e kísérletezések kettősen is tragikus sorsú áldozata. Nemcsak életműve ment rá; élete is.

A magyar „aktivista” költők közül - Révai József, Lengyel József is akként indult - háromnak a fejlődése érdemel különös figyelmet. Bartáé, Hidasé, Komjáté. Sok bennük a közös vonás. Mindhárman szívós kísérletezők, mindhármójuk kibontakozása külföldön, anyanyelvükre érte akusztikátlan légkörben folyik: mindhármuk sorsába tragédia villámlik. Legvégzetesebben kétségtelenül az szenvedteti őket, hogy külföldön éltek. Ahogy akusztika nélkül énekes, hangvisszaverő közönség-közösség nélkül lírikus sem énekelhet folyamatosan. Sorukba méltó Forbáth is. De az ő útja más.

Közülük Bartát fűzte legtöbb szál az avantgarde-hoz. Mintha egyáltalán költőnek is e nevezetes *elő-had* verbunk zenéje-tánca sorozta volna be. Legszívósabban ő ragaszkodott ennek az előhadnak az ének módjához, még akkor is, amikor lélekben más célt követett, a munkásmozgalom célját. Útjának megismerése így ma - amikor a fiatal költők változatlanul e kettő összekötésére törnek - szinte gyakorlati tanulságot ígér. Ki nem akar modern lenni, akár annak árán, hogy egyedüli lesz? Ki nem akar a milliókkal együtt haladni?

Barta fejlődését 1917 óta tudjuk nyomon követni. Első kötete 1919-ben jelent meg. Ekkor már program szerint szocialista. Program szerint: vagyis a közösség szolgálatát tűzve ki célul, de még nagyon is sajátos, egyéni lírai utat keresve hozzá. Első szaván megérzik, azok közé sorolandó, akik a társadalom forradalmasítását a művészet forradalmasításával vélik elősegíteni. Azt hiszi, ebben a forradalmasított formában máris óriási dolgokat mond. Közhelyeket? Mint akkor e tárgyról még legtöbb társa. Hitelesen - meghatóan - csak azt mondta, hogy fiatal. Az első világháború végén Magyarországon így beszéltek fiatal emberek, az élet értelméről például:

*Az élet a labilitás
az akárhol fölterebélyesedés
az akármikor nótábazendülés
a hét vasárnapos hét,
a nevetés, az ököl, a közel messzi -*

... ..
A világ vacsoráján senkisésem marad éhes

... ..
*Fiatalember, ha nekem hiszel, tudom szeménröhögnek a bölcsek és a józanok,
De én, aki átfetrengett éjszakákon s parázs testvéreim közti verekedéssel
víz alá gyilkoltam magamban a művészt, a „poétát”
- hogy eszközzé teljesedjek -
utat szőnyegek elé.*

„Fölterebélyesedés”, „nótábazendülés”, „világvacsorája” - ismerős szóösszetételek. Seregestül találjuk a hozzájuk hasonlót. „Kilampionozott ég”, „komornyikos fenyőlánczsák”, „kondítón templomozó ég”, „az országutakon hördültséget szallagozó autók”, sőt a „gumis kedvüket felhőkbe durrantó futballisták”. S hozzá a harsány életigenlés - honnan is jön ez? Saint-Pol-Roux, a posztszimbolizmus vezére itt?

Közvetve.

Szabó Dezsőnek két ízben volt ámulatba ejtő hatása, két egymástól mindenképpen elég távol eső nemzedékre. A másodikat, az *Elsodort falu* nyomában főlarsjadtat mindenki ismeri. Az első, a jövődő magyar dadaisták köre.

Nehéz csomó. De - mi a vers? Egy indulat s egy hangzás. Mallarmé semmi másnak nem vallotta magát, mint a szavak művészenek.

A magyar avantgarde társadalmi szemléletben is előőrs volt; kemény mondandókkal jelentkezett. Senkin sem lehet úgy kimutatni, hova vihet a jó hangzás, illetve az, amit egy nemzedék annak vél, mint a fiatal Bartán. Költői nyelvét szinte már iskolásan abból a mondatalkotásból fejlesztette ki, amit már előzően Kassák Lajos fejlesztett ki magának Szabó Dezső mondatalkotásából, aki viszont ezt annak a Victor Hugónak a nyelvéből fejlesztette ki, akinek még Chateaubriand volt a példakép, aki viszont... A hadbagyúlt magyar avantgarde első nekiiramodásakor nagykürtjei teljes megzengetésével voltaképpen egy ősdi stílus-szakadékbba rohant bele, egy idegen eredetű mondat-újítási zsákutcába, amely a maga keletkezési idején és helyén egy gögös főúri reakció afféle szellemi barlangja volt. A magyarok kilábolása csak Bécsben történt.

Barta az elsők között tért meg.

Volt mi vezesse; élményét, ösztönét jó közösség nevelte. Ha verseiről lebontjuk a nyelv modorosságait - de hisz minden újítás az első megismétléskor modor - jó csontozat tűnik elő. Illetve fogadjuk el, ha átmenetileg is, a szótárát. Lássunk rá a képre, amit a modor festeni akar, például ezzel a két sorral: „Kárfiolos szusszal a gyárkémények / körbeácsorogják az eget” - a kémények kelvirág alakú füstöt buggyantanak - és a továbbiakban csaknem balladai komorságú életképet kapunk; egy proletár bérház drámaian tömör leírását.

Akár Kassák, Barta is olyan mértékben szabadul ki a keleti posztszimbolista eredetű nyelvezet igézetéből, amilyen mértékben megismerkedik magukkal a nyugati posztszimbolista irányzatokkal. Rendkívüli tehetségéhez rendkívüli műveltség járult. Majd rendkívüli akarat, hogy költészetét odakanyarítsa vissza, ahonnan kezdetben elindult; hogy a verssel egy ügyet is szolgáljon.

Mindezt a lehető legkedvezőtlenebb időben. Ez a dadaizmus virágkorszaka már Közép-Európában is. És a levert forradalmaké, ugyanott. Mi tudjuk már, a dadaizmusnak nem gyökerében, hanem csak elterjedésében van köze a szellemnek ahhoz a kudarcához, hogy nem tudta megakadályozni a világháborút s a nyomában fölcsapó barbár szenvedélyeket. Nyugat-Európában a dadaisták jól fűtött kávéházakban és nagypolgári, sőt főúri salonokban eszelték ki azokat a remek tréfákat, amelyekkel a pukkasztás helyett, mint mondtuk, a polgárság elitjét azért tudták oly remekül szórakoztatni, mert maguk is szerepük egyik részeként a polgárság élén voltak avantgarde. Közép-Európa dadaistái úgy forogtak a maguk területén, mint az annyit emlegetett paraszt a jégverte szőlőben: lássuk, uramisten, mire megyünk ketten. Ha arcukon kihívó fintor volt is, a fájdalom bent a szívüket ette. Ők valóban elvesztettek egy világot; egy reménységet. Az első zsákutca után így várt a magyar avantgarde-ra is egy második.

Ha volnának irodalmi vándorszerlegek, legdíszesebbjüküket kellene átnyújtatunk Kassáknak most, hogy Barta útjának kedvéért kihagyjuk tekintetünkől azt az utat, amit ő tett meg, úgy is mint iránykereső, úgy is mint terep-versenyző. Milyen merészen tört új és új területekre, s milyen frissen tartotta az iramot a leghaladóbb áramlatokkal. Szerkesztőnek rossz volt - mert vita-képtelen (úgy érte, hogy sosem hajlott a szóra, de még a tényre is ritkán) -, ám izgalmas lapot bocsátott közre. Tábort nem tudott együtt tartani, de egybegyűjteni annál jobban, s ez így volt akkor hasznos. Hibátlan egyensúlyérzéke volt, s ez a legkockázatosabb vállalkozásból

is visszahozta. Teljes vitorlabontással indult meg a dadaizmus vizein, már azokon, amiket a dagály Bécsig lökött; az autodidakták bizalmával s biztonságával könnyedén, szabadon hajókázott, fölötté gyermekkorának angyalai és bajszos hajókovácsai, ő maga - mint proletár is - Mária kötényében. Lírai költészetének csúcsait járta, s már ért benne a sajátos mestermű, az ellebegés, a *Ló meghal a madarak elrepülnek*. S önéletrajzának vaskos-reális remeklései.

Barta éppoly lendülettel futott ki a sejtelmes nyílt vízre, de sose tudott elszakadni a parttól. Amerikát ugyan a többi induló sem találta, de neki még álmában sem Amerika, illetve India kellett. Azt a földet akarta új világga varázsolni, ahonnan elindult.

A mindnyájuk számára még egyforma indulás a logikai előadásmódból, a köznyelvi képalkotásokból, vagyis a valóság hagyományos ábrázolásából való kitörést jelentette. Ez óriási lehetőségeket kínált. A valóságnak egy nemcsak új, hanem szerencsés esetben egy hitelesebb megmutatását. Most már nem a mondat - a posztszimbolista mondat - vitte a verset, hanem a vízió. Akadunk még bőven olyan szócsoporthoz, hogy „ablakokból emberkéek fürtösödnek” de a jellemző most már az irreálisan-szürreálisan - történő esemény: a horizonton egyszerre csak zsiráfok tűnnek föl. Mindkét elem Bartának első emigrációs verséből való; 1920. május 1-én jelent meg a *MÁ*-ban; így kezdődik:

*A kék kupolák alatt már csak a zenélő patakok virágoztak.
Éjjeledett.
Barmok rubintos szemeiket áthimbálták az erdők kerítésén.
Itt lakott az árboctalan város.
A horizonton épp akkor vonultak el a zöldszemű zsiráfok.
Nagy háromszögek alatt, elsüllyedt ablakokból maszkos emberkéek fürtösödtek az
értelmetlen éjszakába.
Dombok felől egy kipukkadt trombita zengett a sonkátlan kémények felé.
Olykor lampionok sompolyogtak fel piros szemeknek.
Dárdás emberkéek felszúrták a tolvajtalan utcákat.
Egyhelyütt lobogott a tágszemű templom.
Máshelyütt az asszonyok a muzsikaórás korcsmák elé bárgyították a meztelenségüket.*

A vers címe: *Mese a patikusról, a kékfejű csöbrökről, a tűzről és a tányérszemű kutyákról*. Így fejeződik be:

*A hegyek mögül trombitásan feljött a nap. S a tűz, a kutyák és a kékfejű csöbrök
átlépték a küszöböt.
Elől a kutyák, a tűz és az anyag
és mögöttük Ő aranyló kezekkel.
A tűz már kiért a mezőre és eléjekertesedett.
A kutyák hidat feküdtek az árkokon
az edényekből kék oszlopok nyújtóztak az ég alá
mindenünnen zenekarok zokogtak
a mező zöld szőnyegén pedig jött a nagyfülű kovács és az anyátlan szolgáló karján az
Emberrel.
mentek egymásfelé.
A nagyfülű kovács nevetett és a nap...
Az anyátlan szolgáló sírt a hegedűkkel...
de Ő elvette az Embert
és felmutatta a térdeplő világnak
a kemény, piros testét,
amint fürdött, sírt és nevetett a fényben.*

A világ szétbomlott, lázálomszerű lett. De valaki még, egy Ő, egy Patikus, később egy Diák rendet akar tartani, vezetni próbál, egy kicsit a forradalmár-hősök, egy kicsit a vallásalapítók módján.

Még csak egy tisztelgést Kassák szívósságának. Magyarországot 1919 őszén önti el a fehér-terror. Kassák - megjárva börtönt, életveszélyt - az év végén menekül külföldre egy fillér, egyetlen idegen nyelv birtoklása nélkül. A *MA* mintanyomással, irigylendő papíron 1920 júliusában már az évi negyedik számában közli Barta következő figyelemre méltó versét. Ennek is van még egy központi hőse. De ez az Ő itt egy kivégzett. A vers így kezdődik:

*Délután volt vagy este
- gyárak sárga kéntornyaikat csöpögtették -
az akasztott ember fölött a tűz kanóca bimbózott
a tűz.*

*Akasztott ember volt ő
apák most báránykák beteg tavában
tűzfejű kölykeik elé strázsálnak
utcák hintájában levetköztetett lányok sikongnak
költő kezén jár tisztok röhejében.*

Ő! Ő! szemeiben az idő mutatója homokórázik.
-----

*Miért akasztották őt ide?
Egyszerű ember volt ő
az italt mértékkel itta
bokrokból kifejtette a lányt és aranyszalagokat meg kék papagályokat
hókus-pókuszozott ki a száján
gyerekeknek kialudt bolygókról beszélt
s reggel ötör énekelni vitte őket a homokba
füveknek esőt prédikált
az utakat kiigazgatta az elsüllyedt béresviskóktól az ezüstmaszatos mozdonyokig*

A vers vége:

*Most lóg a gerendák éke alatt
a hold még néha felvezényeli a villámhárítókra
csillagászati patakok zöld tenyereiken lufballon-könnyű hullákat haboznak,
de ő csak lóg
a szél fehér trombitákkal menetel alatta.*

*Jaj, jaj, jaj,
egy asszony két ikerrel a híd felé világol
s a megjegesedett cellákban
vitriolos karéjokat álmodnak egymás szájába az éhezők.*

*Jaj, jaj, jaj.
De őt felhúzták
tegnap reggel
s bizony, bizony
a nap vörös tenyerét hiába dugta fel a horizonton.*

Ez a kivégzett ember, a megölt forradalmár, a megölt forradalom újra és újra visszatér írásai-
ban, és különös értelmet kap, majd sugároz. Ő lesz a valóság s a valóságban-élők az árnyak. A
„hulla” Barta szótárában a csak vegetáló embert, a sorsát eljátszott vagy elvesztett embert
jelenti. A hullaház - az időből, a forradalomból kiesett emberek már semmire se jó társasága.

Barta egy életre kiható élménye tehát nem a világháború s az európaiság szellemének
kudarca, hanem a magyar proletariátus előretörése, majd csatavesztése. Van pályájának olyan
szakasza, amidőn ez a kudarc - s a tépelődés, hogy miért kellett bekövetkeznie - már-már az
akkori anarchisták, szindikalisták világszemlélete felé szorítja. A *Tisztelt Asztaltársaság*
nemcsak szatíra, „egy kiskorú költő szónoklatai a forradalomról”, hanem alapelemeiben
olyanfajta kritikája a tömegmozgalmaknak, amint egykor a - Nagydai cigányok szerzője is
keseredett.

Egyszerű dolog meghúzni Barta úgynevezett ideológiai fejlődésének görbéjét. Csaknem
műszer-kezelési feladat volna megmutatni, hogy műveiben a világnézeti csontozat alapján
változatlan, ha egy-egy röntgenképünk komoly csonttörést főd is föl. Izgalmasabb, ami a
csontokat mozgatja, ami a csontvázat még élővé teszi: a hús-vér anyag, az eleven költészet
nedvcsereje. Ez a vers 1923-ból való:

*Egyedül és felérhetetlen didergek a társtalanságban
- a síkátorokban vánszorgó szemeteskocsikon mint a jégcsapok fityegnek a
„munkakerülő söpredék” hullái -
JAJ TÁRSAIM:*

*erdők csillárszemű baglyai s vetések cilinderes bábuai ti
látjátok e pillanatban két üvegravatálkává merednek kicsiny és hatalmas házak
folyók sziruptestében megkövesednek a tenyérszéli s utcánszéli hajók
s cuppognak cuppognak lefelé,
s az égen is egyetlen üstökös parázslék ég és nap között.*

Ó JAJ

*európaszerte kialudtak a szemaforokból a cinóbertiszta jelzések
kivénhedt próféták elvágják múltjuk köldökzsinórait s most kisírt szemhéjjakkal
ott bólongatnak az állatvédő ligák katedráin
költők alázatos bárányokká ptyeredtek az okázio cukortenyeren
s bárgyú papírtelheneiken a holdsarlóról énekelnek, melyen újra megjelent Vénusz.
De most reggeledik
a nap mint óriás léggömb felvanszorog a zenitre
s a város mint idéltlen kosár emelkedik, emelkedik utána.
Hajószíjak kattognak (ma mindössze két olajozó hullott közékük)
írógépek remegnek (a cégvezető e pillanatban nyúlt a gépirónő szoknyája alá)
a kenyerspultokon lefejezett veknik sorakoznak a tömegek tátott szemei elé
(tizen csak úgy viccből megállottak s így vannak már 40 napja)
egy rendőr kardjára tűzte a sarki lábatlan koldust s most kipödört bajusszal
viszi az őrszoba elé.*

Barta akkoriban mesének, balladának, vádiratnak keresztelte el a verseit. Jó megérzéssel.
Mind meseszerű, ballada-ritmusú és vádoló. És csaknem mind azzal fejeződik be, hogy a hős
- vagy maga a költő - valami édenien tündöklő vagy pokolian vigasztalan tájba érkezik, még-
pedig rendszerint menet élén. Vagyis valami ítélet történik, örök megváltás vagy örök
kárhozat nyitányaként.

A hús és a vér ezekben a versekben a képzelet s a lélek-állapot. Kiszakított idézet alig
érzékelte őket, de még egy-egy külön darabjuk sem. Összességük sugall csak egy különös

légkörű világot, olyat, amelynek határai Kafka fura törvényű birodalmát érintik. De amelynek lakói - nem győzzük emlegetni - végül még sem törődhetnek bele s a költő akarata folytán nem is törődnek bele a sorsukba: az emberiség egy ilyen sorsába.

Valamikor a nehezen érthető festőket az éppoly kevésbé értett költők magyarázgatták a világnak. A nehezen „érthető” Bartát két, azóta már közérthető festővel lehetne a fejekbe belopatni. Nekem nem kedvenceim, inkább az ötlet-érzékekkel, mintsem a szépérzékekkel bálintok műveikre. Az egyik, a csaknem elfeledett Georg Grosz; a német dadaisták könyveinek illusztrátoraként tűnt föl, leleménye az volt, hogy fagyosan iskolás ábrázolásain a fölötötöztetett nyárspolgárok ivarszerveit is kirajzolta; alakjait - társadalmi tevékenységük leleplezéséül - árnyékszerűen mintegy egymásba-fotografálta. A másik Marc Chagall; égen úszó tehenei, zöld arcú muzsikusai, oldalradólt házai - a német expresszionizmus megszélidített elemeiként - ma már világhíres múzeumok és imahelyek díszai.

Barta bécsi írásainak is fő jellemzője a röntgen-működésű szarkazmus és a csaknem bibliai-kavargású meseszerűség, helyesebben mesevárás. Mindaddig, amíg - az indulás annyi versbefoglalása után - tudatosan nem gyorsítja meg fejlődése útját, s végül nem kél személy szerint a költő is útra.

Pályafutásának ez a legérdekesebb időszaka: a képesség és szándék összeforrasztása. Mint láttuk: csaknem azokban az években alapít új lapot, majd ad annak is új nevet, amikor a még Breton s Éluard-vezette *Révolution Surréaliste*-ből is *Surréalisme au Service de la Révolution* lesz. Ez csak a be-nem-avatottak előtt afféle szavakkal való játék. Szürrealista Forradalom vagy Forradalmon-Munkáló-Szürrealizmus éppannyira ég s föld, mint az emberisten és az istenember, a homouzion vagy homoiuzion. Mintha Barta még jóval a párizsiak előtt tért volna erre az útra.

*Egyetlen holtat dajkál a föld
s lámpátlanabb még sohasem volt az ember.
Lenin, szegény götös szívű ember,
hombárnyi homlokod alatt a tűz emésztő pipacsával
te ezerszer elátkozott, leköpdösött, te „hideg gépember”, te „logikus önző kalkulátor”,
te „vörös cár”, „akasztófák karmestere”, „báránkáid elvesztője”
Ó Te ki az egész világ nyomorultjait dajkáltad tenyérenyi
szíveden,*

*elégtél nyomorultul a halálban.
Ó hasztalan jajonganak a viskók a hózivatarok ölében,
és hasztalan zokognak fel a metropoliszok gyárnegyedei
és hasztalan menetelnek feléd legdrágább csodafüveikkel parasztjaid
és a folyók hasztalan sodorják eléd legszebb fövényüket
és a szelek a déli óceánok sóhaját,
te csak heversz mozdíthatatlan, mindenttudó homlokkal a tenyereddel elvetett
gránitoszlopok között
s szemeid érett gyümölcsét mi örökre kiejtettük lázbeteg kezeinkből
Most csak állunk, mérhetetlen folyókban hömpölygünk fel a paloták hónaljáig
s az ég hömpölyög fölöttünk tutajaival
s csak a hold harangja kong, mint kimért, hideg jajongás.
Az óra mutatója lehullott.
De az idő pereg tovább.
Benne, mi
S bennünk Te.*

Ez a Lenin halálára írt vers kerek alkotás, de nem a legjellegzetesebb minta Barta akkori erőfeszítéseinek eredményeiből. De ebben az irányban haladt tovább. Kéziratban nekem különbeket küldött. Vagy csak a hajdani benyomás, amit emlékezetem őriz, mert maguk a versek nincsenek meg, az emeli azokat a megmaradtak fölé? Akkoriban olvastam Lautréamont-t. A benyomásom akkor az volt, hogy Barta kitáguló, új ritmust kapott verseit lauréatamont-i lélegzet hajtja. Egy szerencsére ezekből papiroson is megmaradt. Azt hiszem, hogy ez a vers nemcsak a leghosszabb verse - csaknem négyszáz hosszú sorra terjedő -, hanem a legjelentősebb is. A későbbiekben sok eredendő értékéről maga is azt hiszi: szertelenség, kamaszosság s a közérthetőség fegyelmeiből lemond róluk. Itt - a maga-szabta fegyelemben - még rengeteget működtet belőlük. A vers címe: *Idők kristálya: Moszkva*. Huszonhat évesen írta.

*egy kétfülű ember látomásai 1923-ban
az élet ültetvényeseiről
sorsokról mik tövig égtek s mik gyulladoznak
fehérre meszelt pékekről, kik az öröm máglyái körül hervadnak feketére
aszott útkaparókról kiket már senki sem tud megkülönböztetni az országutak fonnyadt
gyümölcsétől
elszánt öngyilkosokról kiket a szabadgondolkodás akrobatái a felászlózott
krematóriumok felé fuvaroznak
némberekről, akik a körutak zöld klozeteiben hajózzák le az életüket
a mindent összemosó tengerekre
együgyű lámpásokról mik tört szívükkel az árkok fölé vándoroltak
katasztrófákról mik köré kidőlnek a legnyomorultabb értelmetlenségek és az
alkohol kék borait ültetik el a bányászok szeme alatt
processzióról mik 17 éves lányokból patakzanak a gyárnegyedek felől s
belecsurognak a higiénikus hullamedencékbe
küszöbökről melyekről új célok
felé indulnak el a gyötrődők
és ajtófélfákról melyek alá összetört szívükkel
megtérnek az utak és célok boldogtalanjai
a házakról melyek mint a realitás sóoszlópai csak állnak mozdulatlan és
megőlik a fiatalok lázálmaikat s leleplezik az öregek álgyerekségét
a csöndről és szirupról mely körülfogja mindannyiunk testét és ha elmozdulunk
nyomtalanul felissza és betölti helyünket, nyomorultakról és menyasszonyokról
kik a templomoszlopok aranyhullái alatt találkoznak először s aztán többé
sohasem látják egymást*

És így tovább, megállíthatatlanul, valóban lauréatamont-i, de lehetne mondani, hogy éluard-i lendülettel, magába szedve szarkazmust és mesét, jeremiádát és édenkerti vágyat. A hős itt a társadalomnak egy olyan áldozata, akinek már feje sincs vagy el-elhagyja a fejét, mint Chagall ablakon beúszó vőlegényei. S a befejezés itt is egy óriási, általános útra kerekedés. Gondolhatjuk, hogy a menet tagjai merre haladtak:

A reggel irányában haladtak s már mitsem törődtek a hátukkal, pedig jaj a tarkójuk mögött egy bányász-katasztrófa úszott el e pillanatban, széttépett hullák és füstölgő gázok abszintjében. És már nem hallották a letépett homlokok alól felzokogni a lángok tűzvörös kartácsait a kráter szélén jajjongó viskókat s az értelmetlenség felkiáltásait.

Nem látták a parlamentek kupolacsarnokait elúszni alattuk 406 viaszfigurával s az elnökkel akinek megfésült borjú feje volt és legszebben tudta énekelni a himnuszot. Nem látták a zenélő-órákat a kapuk előtt, hol a mindenfajta együgyű népek álltak és krajcárokat dobáltak a

zenélőórába, mire a 406 viaszfigura egymásfelé fordult meghajtotta magát és szótlanul visszameredt helyére.

Mert csodálatos reggel közeledett

a nap egyetlen lobogással letépte ablakait és szétáradt.

Ők pedig akkor elérték az egyenes utakat mik beszöttek a földet.

És nem látták a párduchajúak gyülekezetét s a holdevőket, akik áradtak 45 fokban az égbe, mert ekkor ők hárman és milliónyian tartózkodhatatlan zuhogással nyomultak előre a földön s megrágtak minden atomnyi tért.

Amikor az *Ék* beleolvadt az *Egység*-be, ennek szerkesztősége Berlinben székel, Bernáth Aurél visszaemlékezéseiből tudhatjuk, hogyan s hol. Éltem az alkalommal, hogy irodalom-újító elgondolásaimat az új táborral is közöljem, Bartán át, mert a lap bécsi szerkesztőségét ő vezette. Nem sokáig. Elérte célját, végleges letelepedésre a Szovjetunióba költözhetett.

Nem sokkal ezelőtt történt, hogy egy bátorító emlékü francia diáklány észak-európai világtapasztaló utazásába hirtelen ötlettel egy bécsi lekanyarodást iktatott be, pusztán azért, mert a volt császárvárosban kinyomtatták a nevét, mégpedig egy vers dedikációjaképp, hozzá egy ultramodern folyóiratban, sőt magyarul. A folyóiratot, mely számára többretegűen is érthetetlen volt, holmi amulettként hordta táskájában; az utca német nevére, a szerkesztőség címére könnyen ráakadt. Egy lelket sem ismert Bécsben. Fél nap múlva viszont a város minden magyar dadaistáját megismerte, mert előbb egy ilyen, aztán egy olyan kávéházban ültették le egy-egy népes asztalhoz: csak én tudtam, hogy két egymást lövő fellegvárhoz, illetve hullaházhoz. Barta angolul is, rólam is kifogástalanul beszélt, így alakult ki az, hogy Marie-Louise hozzá és feleségéhez, Újvári Erzsikehez pártolt; ők kalauzolták aztán a város egyéb látnivalóihoz is.

Mikor visszatért Párizsba, faggattam, embernek milyen a költő? Ő volt egyetlen közelemben, aki Bartát és az egész bécsi olimpuszt a két szemével is látta.

Kedvező képet festett a költőről. Szívélyes, noha brutálisan szókimondó; hallgatag, noha sugározza a gondolatot; mindenre szerfölött kíváncsi, de mindent rögtön úgy a helyére tesz, mintha ősidőktől ismerné. Bécs műemlékeit olyan marxista fürdőben való megáztatás után mutogatta meg, hogy látnivaló szinte alig maradt rajtuk, csak észlelni való.

- Beszélt versekről?

Azokat is ilyen választóvízes fürdőben áztatta, hogy „lényegüket megmutassa”.

A saját alkotásaival is ezt csinálta, mégpedig - ahogy mind több példa igazolta rögtön születésük pillanatában. Fogantatásuk pillanatában, ha ez még nem képzavar.

Barta Moszkvából hozzánk érkezett versei szerkezet dolgában egyszerűbbek voltak, de kopárabbak is. Dísztelenek, húsukat nézve is szikárok. Egyre szikárabbak. Sose akarta messzehangzóbbnak a verset, mint az *Ének a moszkvai porról* címűben; csak hangos lett. Nem tudott megfelelni annak, amit vállalt, amit izzón helyeselve hirdetett? Mi ment végbe benne egy-két év alatt? Rímet használ, szabványos ritmust. Merőben a változás érzékeltetéséül másolom ide három akkori versének első szakaszát.

ÉNEK A MOSZKVAI PORRÓL

*Hurrá a pornak, a moszkvai pornak,
benne születik az egészség zöld színe
növő falakon, szelek tutajain
röpül a mészpor, a salak, a füst
s a nap röpül izzó aszfaltból,
Hurrá! Moszkva új eledele!*

*Hurrá! A kanál, a vakoló kanál
húszezer kézben dalol, nevet,
a tűzfalak élén izzó fehérben,
felhőbe nőnek a kőművesek.*

MÁRCIUSI ZÁSZLÓRA

*Börtönök,
akasztófák,
internálótáborok,
tébolydák,
fehér esztendők
vérmalma örölt
hajlíthatatlan csontjainkon.*

ESZTENDŐK

*Eszkendők,
esztendők,
tíz kemény esztendők,
vérből és vasból gyúrt karéjok
életünk halszállás kenyereből.
Tíz éve most,
egyszerű munkások, parasztok, katonák,
kik az árulás posványiból kiutat hasztalan kerestek
ezen a napon
- 1918 November 24 -
szerte
felfigyeltek.*

Nem hittem a szememnek. Ez az ember azok sorában állt, akiktől nemcsak tanulni akartam: akinek műveit szaporítani szándékoztam. Személyiségem fölállozásával a szellemi életnek eljövendő teljes szabadságában. Nem hittem el, hogy csak az van ezekben a versekben, amit én értek belőlük. Megengedek magamnak egy olcsó szellemességet. Először fordult elő, hogy nem értettem egy szürrealista költő verseit.

Egyre kevesebb alkotása került elém; közben én is fölhagytam a gyökértelen léttel, hazajöttem. Nagy ritkán esett meg, hogy a moszkvai magyar írók egy-egy kiadványával valaki megajándékozott. Ezekben föl-föltűnt Barta neve is. Most már olyan versek alatt, amelyekre bólinthattam: megütötték a mértéket, sőt fölötte álltak az általában jónak tartott mozgalmi verseknek. Abból a más nehézkedési törvénynek engedelmeskedő, szabad asszociációkból teremtdött s percnként alakuló édenkertből, amit mi közönségesen szürrealizmusnak nevezünk, engem is ki-kiszorítottak, talán csak átmenetileg, a zordabb, a lenti valóság angyalai, s ha ez zászlóelhagyás, hát magam is szökevény voltam. Mégis valamiféle nehezteléssel néztem

azokra, akikre annak idején - míg azt a varázslatos zászlót tartották, az ifjúságét - fölfelé tekintettem.

Ismerem a vigaszt, hogy bár a hadjárat visszavonulással végződött, az avantgarde terepfölverő kalandozásai nem voltak hiábavalók. Az izmusok kitűnő leckék voltak! A zsákutcába oly lármásan-lelkesen marsoló irányzatok tagjai végül is gazdag zsákmányt: rengeteg tapasztalatot szereztek!

Ez nem igaz. Nem szereztek. S különben is engem nem az érdekel, hogy egy szent vállalkozás során ki mit szerzett magának; a cél érdekel, akkor is, ha nem lehetett elérni. Sőt: ha nem is volt! Vagy csak délibábként!

Mert hátha mégis lehet, s így az elérése is lehetséges. A szép kísérleteknek azok az évei elpazarolt évek lettek. Ha valaki nagyratörése aranykorát, amely mindig a hiszékenységi kora is, arra áldozza, hogy mondjuk a pacsirtából s a bivalyból párosít ki majd új teremtményt, s ráébred, hogy az bajos - nemigen dicsekedhet azzal, hogy behatolt ennek is, annak is a természetébe, s fontos ismereteket szerzett. Okosabb lett volna mással foglalkoznunk emiatt. Ami „stílus-problémát” az izmusok fölvetettek, valamirevaló költő olyat egy verssor megoldása, egy hasonlat beillesztése közben percenként „fölvet”, s minden mozgalmi segítség nélkül megold. A stílus, a kifejezés, a mesterségbeli költő szempontjából (akit Barta meg akart ölni magában) a jobb utat Szabó Lőrinc választotta. Hódoló cikkel köszöntötte a *Máglyák Énekelnek* című kassáki erőmutatványt; ám a tisztelgése egyben elköszönés is volt.

De nemcsak stílusról, nemcsak mesterségről van szó, sajnos, azaz szerencsénkre. Az avantgarde létjoga nem új szóvirágmezők fölfedezése volt s a szép mozgalom, mint láttuk, épp akkor csusszant meredélybe, még hozzá visszafelé, amikor ilyenek irányába csábult. Ennek az előcsapatnak egyetlen föladata a ránk váró vagy meghódítható új életérzések területére való behatolás, majd híradás. Ilyen híradással sokan szolgáltak; az avantgarde-nak rengeteg a háryja; de vannak hősei, komoly diadalszerzői. S mennyi a bátor elesettje!

Ez a föladat ma is fönáll. Bemutatva a terep egy részét, ahol az előretörés balul ütött ki, nem az elriasztás volt a célom. Ellenkezőleg, az óvás, vagyis a - folytatás mégis. Mert folyton, állhatatosan előre kell törnünk. Olyan élmény után is, amiről végezetül még számot illik adnom.

Amikor 1934-ben Moszkvába utaztam, a rengeteg ok közt, ami oda vonzott, nem az utolsó sorban csillogott a beszélgetés, az eszmetisztítás, amit majd hajdani aktivista költőtársaimmal folytatok, Hidassal, Bartával. Hidast tizennyolc éves koromban ismertem - körülbelül két hónapig. Szemem, fülem eleven képként azt raktározta el róla, ahogy vékonyan, lobogó fürtökkel a *MÁ*-ért lelkesedik, s ahogy a bögréből kanállal eszi a cecei mézet. Váltottunk levelet, kéziratot is, még mikor Párizsban voltam, de sikeres verseskönyvéről, *Az ellenforradalom földjéről*, melyet magam is abban, aminek készült, sikeresnek éreztem, lettek volna kérdéseim: a költőt többnek tudtam, mint művét - mi indokolja a különbséget? Hidassal megérkezésem másnapján találkoztam. Változatlanul elragadott lobogásával, jópajtási szívéllyességével, de a beszélgetésre nem került sor, hamarosan el kellett utaznia, szanatóriumi beutalása volt.

Bartát csak jóval később láthattam végre szemtől szembe. Nemigen járt magyarok társaságába. Mintha azok sem hiányolták volna. Nem tudtam a címét, nem jelentkeztem, gondoltam, csak értesült róla, hogy ott vagyok, s fölteszi, hogy szeretném látni. Végül is üzentem neki, Wessely által. Épp azt akart telefonálni! Hol találkozhatunk?

Annak a hétnek csaknem minden délutánját Zalka Máté lakásában töltöttem. A következő nap épp Komját Aladárral volt ott találkozóm. Milyen jó véletlen, jöjjön ő, Barta is oda! - Jó - mondta némi szünet után egy elgondolkodó hang a telefonba.

Személyesen Komjátot is akkor ismertem meg. De műveivel - mint nemzedékem minden tagja - még ugyanabbul voltam, mint Bartáéval. A *Kiáltás* csaknem minden darabját még Pesten betéve kellett tudnia annak, aki polgárjogot akart a Szegiek Szondy utcai suszterműhely-lakásában rendszeresen ülésező ifjú akadémiának, mely az irodalom ápolása helyett az irodalom fölrobbantásának módozatait taglalta, s még az újnak is csak úgy kegyelmezett, ha az ugyancsak rombolt. Nem volt alkalmam sem akkor, sem később elárulnom Komjátnak, milyen ismerőjeként szorítottam meg abban a kis moszkvai lakásban a kezét. A találkozás nem úgy folyt le, amint elgondoltam.

Barta erősen megkésve érkezett. „Nem akarta zavarni a mi külön megbeszélésünket!” Így is csak percekre jöhetett. De mégis maradt. Nem a közösnek tervezett eszmecsere felejtkezett ott. Zalka lebilincselő történetmondó volt. Ő vitte a szót, távol-keleti hadi élményeivel, törökülésben az ágyon, kezét selymesszőrű s csaknem hiúz-nagyságú macskáján nyugtatva, erre emlékszem voltaképpen.

Együtt mentünk el Bartával, most már ismerősként, de mégis idegenebbül, mint találkozásunk előtt. Szállásomra kísért. „Hogy érzi magát, hogy találta meg a helyét?” Egy Moszkvában megjelenő angol hetilapnak volt egyik szerkesztője, ez foglalja el annyira, hogy magyart alig láthat. „De magyarul ír?” Igen. „Mit?” Éppen egy drámát írt. „Miről?”

Bámulatosan megmaradt a fejemben; mintha nem rövid tartalmát hallottam, hanem teljes előadását láttam volna. Egy parasztcsaládról szólt. Közös elhatározással, hogy gyengítsék a munkás uralmat, egy egész évi gabonatermésüket eldugták, elásták. Amilyen mértékben a búza a föld alatt, olyan mértékben csírázott ki a lelkipurdalás fönt a család tagjaiban, aszerint, mit várhattak a jövőtől. Ebből keletkezett a drámai összeütközés, majd a jobbakban a jóra való föleszmélés.

Fejemben végbement reprízei után a darabot egyre több kritikával néztem, de akkor lelkesedtem érte, éppen a jóra való ráeszmélés miatt. Nógattam Bartát, készítse el minél előbb. „Érdemes, nagy téma!” Maga is azt hiszi? - kérdezte némileg föloldódva. „Verset mit ír?” Belekapott egy eposzba.

Megbeszéltünk egy következő találkozót, városjárással fűzzük össze. Eljött értem, ekkor közölve, ebédre akarnak vendégül látni, hogy Újvári Erzsivel is összeismerkedjünk. Jókora lakásuk felé irányoztuk utunkat, a város szélén laktak, Szokolnikiban. Egy óriási ligeten vágunk át, amely a szélein villanegyedet sejtetett. Zápor támadt, jellegzetes moszkvai hirtelenséggel, szedhettük a lábunk, sőt szaladhattunk, az ingünk is átázott, a liget csak nem ért véget.

Egy földszintes, egyszerűnél is egyszerűbb faház egyik egyszoba-konyhás lakásában egy Gorkij-regényből kijött fekete kontyú, csontos proletárasszony fogadott: a költőnő, akinek lányos verseit én iskolapadban olvastam s aki emiatt lenge fiatal lányként sérthetetlen járt-kelt képzeletemben.

Semmi sem olyan lett Bartánál, ahogy vártam. A lakáshoz bajos volt azt asszociálni, hogy itt egy Angliában olvasandó lap kéziratait javítják. Folyt a víz, cipőnkől is, át kellett öltöznünk. Így megismertem akaratlanul a költő legmeghittebb ruhatárát is.

Az ebéd azonban kitűnően sikerült, nem az ételek révén, hanem a háziasszony szívós derűje következtében. Elhatározta, hogy fölvidít bennünket. Két kiöntött ürge sírhat is, kacaghat is a sorsán. Kacagnunk kellett.

Ennek mellékhajtásaként - hogy jó hangulatban együk az egytál paprikáskrumplit s a jókora dinnyét - kaptam képet hajdani bécsi életükről; csaknem tíz évvel volt már mögöttük. Újvári Erzsí ezt mondta:

- Emlékszik, kit küldött hozzánk? Azóta tudjuk, mi a francia udvariasság! A tapintat, az igazi! Nem győztük emlegetni!

Az a francia diáklány akkor már a *Journal Littéraire* ismert nevű kritikusa volt s halálos beteg. Ha ugyan közben - utolsó híradása óta - meg nem halt. Minden viselt dolga fontos lett hát, mintha valóban elköltözött volna az élők világából.

- Rózsacsokorral állított be, mikor először följött, hogy magával vigyen múzeum- és város-kalauznak. De búcsúzása után, a nagy selyempapírban, amit a szállodai boy hozott, egy egész babakelengye volt, még hintőpor is, meg cuclisüveg, gumicucli. Azt is meglátta, hogy rongyba kötött kenyérhéjjal cucliztatom a gyereket.

Rettenetes fáradt voltam. A hangulat tökéletesen föloldódott, de már nem emlékszem, minek a folyományaképp, ülni is alig tudtam, olyan kimerültség fogott el. Engedelmet kértem, hogy nem alvás végett, csak pihenésül végig nyúlhassak valahol. Valahol! Egy heverőjük volt.

Lefeküdtem, s megkértem Bartát, adja ide az újabb verseit. Előző évben Aragonnal együtt óriási utazást tett a Szovjetunió mongol vidékein. Az egyik verse erről szólt. Dinamikája volt, vérkeringése. Élete.

- S az eposz?

Belenyúlt megint a heverő alól kihúzott papírkofferbe, s kezembe adott néhány gépelt lapot. S ment ki ezúttal is a konyhába.

Olyan meglepetés ért, hogy belefacsarodott a szívem. *Hazám földjén*, ez volt az eposz címe.

*Begyesen lépkedő kotló a hold,
elszórta tejúton tojásait,
kikeltek belőle a csillagok,
aranylón szórja olyik héjjait.
Mint emlős, kire párja ráhevert,
pihen a föld forrón, elalélva,
dülnek az erdők, mint a részegek,
folyó horkol lágyan orrahullva.*

*Meredten nézek ki az ablakon,
földek hevernek itt, óriás karély, -
ott hattyúnyakkal templom gyalogol,
kacsásan, súrol hasa s földet ér.
Utána sárban kecmereg vagy száz
éhenlődörgő, sánta vityiló,
mögöttük kastély, zöld csendőrorjás, -
vonul a meghitt, szent processzió.*

Minden sor láttat; itt még minden mondat egy kis költői kép. Még húszegynéhány ilyen szakaszt olvashattam el. Mindegyikben erő, érték: tehetség - de hogyan is? úgy, hogy ezekből már alig tör ki; nem úgy hat ránk, ahogy fölkészít rá. Mi akadályozza?

Barta bizonyítékát adja, hogy akár klasszikus költőként is megállná a helyét. Amit nem tud, félóra alatt megtanulható egy poétikai zsebkönyvből. De meghökkent, hogy férfikora delén, egy nem mindennapi költői pálya jelentős állomásai után mit nem tud, mire nincs füle. Nem ismeri a négy és feles jambust. Nem hallja a különbséget a hím- és nőrim között. Süket a hosszú és rövid szótagok játékára. Mindig kitűnően írt magyarul, még a proletárnegyedeket is izes, választékos magyarossággal ábrázolta. Most tétovázik; feszes. A rokonjelentésű szavakat és fogalmakat összekeveri; karámot lát egy falusi udvarban, madárijesztőt krumpliföldön.

*Hat ablakos cifra parasztporta,
napraforgós, rácsos kerítésben -*

Nem nehéz megállapítani: orosz parasztházat lát akkor is, mikor Magyarországról beszél.

Hirtelen kiszámítottam: épp tizenöt éve szakadt el hazulról, és élt nem magyar nyelv-közegekben.

Ha a mindenütt egyforma természetet írja le, érzékletes, egyénien is hiteles:

*Kint szürkül. Hold előtt ezer uszály
rakodik a sötétrel s tovaleng,
órjás, csukott pilla a szemhatár,
ámde alóla tompa fény dereng.*

De ha emlékeire hagyatkozik:

*egy csendőr...
kötőféken komor bikát vezet
az adóban elhajtott állatsereg végén.*

Az ilyen fájdalom akkor facsarja csak igazán a szívet, ha a sajnálat tehetetlenséggel vegyül.

Kapott a fájdalom itt más elemet is. Nem vagyok önhitt, tán adtam már bizonyítékát, közvetlenül beszélhetek. A vers - könnyű az egybevetés a járatlan számára is - az én akkori verseim hatását mutatta, épp az egyik akkori elbeszélő költeményemét. Ismétlem, távolból is én ezt az embert példaképül tartottam, mintegy tartalékban; azért jöttem ide, hogy útmutatót leljek. Ez a váratlan szerepcsere apátlanná tett, fázós árvává.

Nem erről beszéltem neki, amikor a fáradtság nagyjának kicsurgatása után úgyahogy merőlegesbe raktam csontjaimat, s kimentem a konyhába, s oda könyököltem magam is a frissen lesúrolt kis deszkaasztalhoz, a már föl sorakoztatott három bögre mellé, amelyekbe tea helyett most pesti hangulatul feketekávé csurrant. Szerencsére eszembe jutott egy épp ide - az elmosott, de még megtörletlen tányérok s a száradásra kiterített mosogatórongy közé - illő közlendő.

A *Pen* egyik évi világkongresszusát magának Galsworthynak elnöklésével akkortájt Pesten tartotta, az Akadémia dísztermében. Jules Romain nyitotta meg, gyönyörű ünnepi beszéddel. Ebben udvariasan a magyar irodalomról is megemlékezett, sőt elsőnek azt említette. Idegen nyelvű antológiákból tájékozódott. Így kerülhetett kezébe az a modern gyűjtemény, amit Gara szinte diákfővel Párizsban kiadott, amelybe én is közreműködtem. A nem kevés név között melyiken állt meg tartósan Jules Romain szeme? Bartáén. „A magáén!” Mint jellegzetes új lelkületű s kifejezésű nagy költeményt, mit citált ott József Főherceg és Berzeviczy Albert orra előtt? A *Primitív szentháromságot*.

Az esemény - a történelemnek ez a dadaista alkotása - ugyan két-háromesztendő volt, de mivel Barta most hallotta, frissen hatott rá, valóságosan ott helyben is fölfrissítette.

Fölelevenítettük az ősrégi - nyolc év előtti - aktivista időket. Az én ajánlataimat, irodalmi reformterveimet. Olyanokra is emlékezett, amiket én már elfeledtem. Hogy honoráriumukat az írók közvetlenül a munkásoktól vegyék át! A gyárkapuk alatt plakát nagyságban függnek a versek, alattuk persely; a műélvező átfutja az alkotást, s jövedelme arányában annyit ejt a perselybe, amennyire műélvezete sarkallja. A regények ugyanott leemelhetők, hazavihetők, s ugyancsak a fenti módon értékeltek. Badarság ez sem volt. Vágy inkább, vágyakozás legalább ennyi apai oltalomra. S ebben volt egy kis utóérzés is. Kurt Schwittersék, a berlini dadaisták falragaszokon közölt kiáltványában is bent volt az alkotó művészek naponkénti

nyilvános étkeztetése az Alexander-platzon. Az olvasó polgárpukkasztásnak vehette ezt is. Az aláírók jónéhányának szívében benne lappanghatott: bár ennyi biztosit kínálna a jövő!

A hangulat már teljesen jókedvűre fordult, mire az átázott ruhák megszáradtak, a költőnő által ügyesen kivasaltattak s a megbeszél program szerint átvonultunk uzsonnára Ferenczy Béniékhez; ugyanabban a házban laktak.

Béni okossága, Erzsike bátor humora, no meg tündöklő szépsége aztán minta művészi hangulatot teremtett. Minden megoldható, csak beszélni kell róla! Éjfél jóval elmúlt, mikor Bartával a néptelen ligeten át visszafelé gyalogoltunk.

Délután kineveltük magunkból, ami ifjúkori vállalkozásainkban a szertelenség miatt nevetségessé vált. Most fájdalommal taglaltuk, miért is váltak szertelenné azok a szép vállalkozások.

Barta most is főnntartással fogadta gondolataimat, de egy-egy szóval mégis a részletezésükre biztatott. Ez a tartózkodás - hogy ő ugyan apróra akarja tudni a vitatárs eszméit, de a magáit még ellenérvül sem födi föl - megbénította hovatovább az én gondolataim szállhatnékját is, amiket pedig tán akkor - méltó elme előtt - bocsátottam szabadjukra először.

Az újkori szellemet a legvégzetesebb csapás azzal a golyóval érte, amely Jaurèst leterítette. Jaurès lángelme volt. Nemcsak mint *moraliste*, nemcsak mint népszónok, népvezető - *Nép-nevelő!* - mint művészet-értő is. Bámulatos történelmi érzékével ő - aki úgy tudott lépést tartani az idő jelenségeivel - egybekapcsolta volna, ami a „felülépítményből” és az „alulépítményből” összetartozik! Ha ő megmarad - nyugati társául Leninnek. Lunacsarszkijnak! Ha nemcsak egy-két tanítványt hagy maga után - Vaillant-Couturier-t, Raymond Lefèvre-t, akik szinte még gyerekfővel hallgatták, hanem ő maga marad jelen mint mester! Antoine, Zola, Renoir barátja, az N. R. F. legjobbjainak eszményképe!

Barta figyelmesen, de némán hallgatta szavaim.

Később - némi csönd után - arról beszéltünk, hogy, igen, az igazi forradalmár költőnek minden formát ki kell próbálnia, minden vésőt kézbe kell vennie: csak úgy érezheti, az ujjain, hogy melyik alkalmas a jövő képének kifaragására. Őszinte lelkesedéssel biztattam, fejezze be a drámáját is, az eposzát is. És végre rávitt a merészség, hogy a prozódia követelményeiről egy kis elmefuttatást tartsak neki. Magam is akkoriban ismerkedtem meg velük voltaképp.

Másnap vagy harmadnap én országjárásra indultam, Nagy Lajossal s Matejkával. Úgy ráztunk kezet, hogy visszatértemkor még látjuk egymást. De akkor nekem már egyenest Pestre kellett mennem, Moszkvában jóformán csak vonatot cseréltem.

Lestem az írásait, a híreket róla. Ritkultak, s aztán ezek is, azok is megszűntek. Hogy letartóztatták, pörbe fogták, s hogy elpusztult, akkor értesültem, amikor az esemény már tízesztendős volt. Ilyen hírvételre az ember inkább elgondolkozik, mint megrendül. Tíz év távolából is villámcsapásként ért.

Illyés Gyula

PRIMITÍV SZENTHÁROMSÁG

Mi

Mi a vörös hold fiai vagyunk,
tűzfalakon, tornyokon, holnap fekete napszámosai,
a világról tudjuk: nyavalya arzenál,
az életről: urak, bitangok lakodalma,
a kora halálról tudjuk magunkat.

Az élet halálos gesztusa sorra eltereket mindannyiunkat.
Mindannyian a halárateljesülés dinamitját kosarazzuk a fejünkben.
Mindannyian mégis torkon haraptuk magunkban az eredendő szomorúságot.

Most megyünk,
harsányan énekelünk,
a városok megfiatalodnak,
élet utolja és vesző eleje vagyunk,
még zeng a torkunk
fiatalon! fiatalon!
s a kórházak, tébolydák és börtönök
komoran becsukják öblös torkukat.

Előre!

A sárkunyhók útrakelt lakói

Acél hajszálaikon surranó skatulya
likacsain, mint selyemhernyók
tunya hempergőn
kimerednek a törzsekre srófolt
csuromvizes kalapos fejek.
Szemek bogarásszák az óriás fenyőket.
Tágul az orrok petyhüdt kürtje.
A mellbe ágyazott zacskókból
sípólva ömlik az elrejtőzött rothadt oxigén.
Hegyeken utazik a szem.
Tátong a száj a csodaságtól.
A szélverő gólyaszárnyakon búsan emlékeznek a sárkunyhók lakói.
Csúcsba szaladó lejtők.
Bomlás.
S a szemek megtorpanva
nyalogatják
a hengerlyuk növényfénypamacsát.
Rossz a szemnek a hamar fehérség,
s a nagy kékség, s a nagy csobogás.
(Megint könnyökölnék végig az ablakokon.
Újra magába rogyan az érzés.)
S a látók a hallókat előzve, űzve
falják a tengernyi csodaságot.

Csoda! Csoda! Csoda!
S a füveken cincog a nótás.
S a vízen táncol a nap.
S a hegyeken sudaras, feszítő lombárbócok
csiklandják a vérfoszlányos eget.
Egyhangú kattogás: su-sú.
Most befut a fekete zsákba
a tűzgyomrú golyhó.
Fekete zsákban tompul az élet.
S már szuszognak darócon - keményen, puhányan, -
nagyokat álmodva
a sárkunyhók útrakelt lakói.
1917

Az Evoé asszony

Most bort ide, s mulassunk!
Teli bendőkbe ömlik az ital.
A térdeimhez ölelek egy asszonyt
s lecsókolom elkoptatott rozsdaháncsos vállairól
a rizsföldek megörölt színét.
(Bor gőze szapula agyrekeseimet,
s gyémántfényét a szememnek
visszatükrözi
csiszolt nap.)
A vér és a hús kergül fejemben.
(Szék lábaihoz egyenesül a karom)
S a koponyám, mint megbicsaklott forgócsont,
leomlik a kávéházi márványra.
Vörösre koppan. De nem fáj.
Emlékek dáridóznak eszemben.
De az ölemben rikolt
egy asszony,
lába rúg, s orrokig belekapál a füstbe.
Pfujasszony - meg a másik.
Falusi csönd, meszelt falak,
ködövelt sziklatornyok.
Meg völgyek, gyöngyszórázó vizekkel.
S a pipacsok mezején a bozótban
szőke sörényét cifrázza
Az Evoé Asszony!
Jaj! hogy ide vert az élet szívtelen husángja.
S ölemből lopta a pfujasszonyt.
Mikor itt a vérpipacsos mezőkön
értem cifrázza magát
Az Evoé Asszony.
1917

Őszi tónál

Fába kígyózó asszonyok
fejen-átvetős kúsza-kócos haja
csapzik a pettyezett tavon.
Sötét gyémántszemmel kémlik a vizet.
Jön-e már?
Karikás vízen sűrűlve suhan
sárga agyagig
a redőzött hullám.
Ott visszakoppan.
Túlra fut.
Újra vissza: a vágy.
A bozótokat (part körül hempergő sündisznók)
leborotválta az idő.
Leégett akarások.
A partnál egy kölyök térdig kiforgatott nadrágban
tapossa a nyúlós iszapot.
A mivel-sem-törődöt.
Árnyékban-aprítani való
csónak ólálkodik öblöset ásítva
a szaladó semmibe.
Hej! hogy elfutna nyílegyenesen
s a tenger csattogó százemeletes vizéig pihenni se kéne,
ha a csörrenő, rozsdáevett nyaklánc
nem övezné egy asszony sarkához.
S az asszony nem enged.
Tán Pán sípjától rezdülő levegőn érkező
lovagja ölelő karjait lesi,
ki kiszökteti a csöndből -
a csónakon.

1917

Falun

Lógós inakkal a két foltos, bárgyú,
s neki-nekidöccenő szénakazalon,
széthányt lábakkal
füstöt göndörít a gazda.
S neki-nekividul a kosár ráncosan,
s neki-nekiroppan,
s felszökken a henye pocsolyákból: lity-lotty.
De csak emeli csuklósan az araszos ostort:
jobbra-balra,
balra-jobbra.

S már a kazal is csurgatja az esőt,
s az orra ráncaiból is kicsordul,
s ringó derékkel rothadnak a felborzolt búzaszörmék.
(Az ákom-bákom házikók nyílóiból pedig
sírásra takarnak a felkapott rongyok)
jobbra-balra,
balra-jobbra.

Pattog, hujjog Tót András szekere;
de csak báránycákát göndörít térdig pipából,
de csak szétdobja csizmáit a ganéjon.
Jobbra-balra,
balra-jobbra.

Ólmosat nyújtózik a sorompó,
s tűzszemmel kígyózik a dübörgés.
Jobbra-balra.

Azután huzalosodik az ökrök lógósa,
s a föld visszacibálja sarát a küllőkről.
Jobbra-balra.
Világosodik!

Az égen vörösre vetkőzik a kócos ugrifüles
s ezüstsörét-szóró borotváit köszörüli
a borpincék gerincén.

1917

Disszonancia

Riadt zsigereiben a hányinger,
pácolt karjaiban kormosodó vére,
sápadt imacsimbók a szemei,
s a szája nagy-mély labirintba veszejtő -
néz-néz napkeletre...
visszabágyad,
néz-néz napnyugatra...
visszahullnak szemei,
a szavai visszaszöknek,
torka ágaskodik s a tárnákból
száz-száz citeráján,
száz-száz hegedűjén,
húrverőjén, húrverőjén
felszakad -
jajt kopácsolnak a dobhártyáin
felsikongnak klarinétosan a szemébe,
ércfejébe felhujjognak a túlkök, túlkök,
cintányérhangok bokrosodnak a tomporaiba,
s ájult idegmadzagain
nyíznak, cincognak,
felpityerednek,
szétiramodnak,

s a nagy-nagy orkeszterben
valaki bémész
figyelő füleit hunyorítja.

1917

Villamos

Sikoltva habzsolta fordulókat
az izzó vörösben.
Pedig az égen (egy lendülő kar íve)
már szürke felhőcafatok baktattak
a veresbe nyíló kohóba.

Mint a hang harapózott előre
az emberekkel s rothadt krumplirakásokkal
barikádozott utcákon,
villódzó kerekeivel
a sínek sikamlóján
görgetegesen száguldott.

A gyárak gyémántcsuklói szikrázva
suhogtak a reflektorok fehérjében,
s a házak kétsoros szemeikkel
svarmléniába startoltak elébe!

Vad csilingelés félrekondította az ósdi harangokat!

Zuhogott!

A városvégi kazánok mennyköves irammal
gyömöszölték acélzsigereit,
hogy dühödt harsogással zuhantassa az embereket,
s egymás hegyébe lapátolja a műhelyek izzadt kék-zubbonyosait.

Hej! bűgött, mint a gyárak karcsú obeliszkjei,
hogy áldott himnuszára
az életvertség térdrebomolják
kerekei elé,

vérbe és jajba
homorítsa a félszeme sárgáját,
s a házak ringó nyílói előtt
mégegyszer beleverjen a nyim-nyamok
sírva fakadt életébe!

Ó! Gép! Gép! Gép!
akárha ölsz, s akármi végre,
te csörömpölöd az én féktelenségem,
bilincselő bordáimat, szétrobbanó utamat
a térben, az időben,
az emberek eszében!

1917

Tónus

A hegyoldalakról a köd
mint óriás lapítómozdony
cihelődik a városnak.

A kürtők tűzgejzirokat fűttenek elébe,
a póznák sárgába fűnek,
s a vörös meg lila lampiános uszályok körül
a halászok csöndben visszajátják a hálót.

De fönt - estikorzó -
a tónus ott ég a hajlatok közt
s a színek fáradt bukfencsel kiperegnek a szemükből,
a mindig csordultakból,
s a mindig éhesekből - a gyufalángosból.

Végigkarcolnak a köveken,
szuszogás fűtöz a szájuk szélén,
amint kipárnázva és ütemben paskolnak a hús körül.

Egymásba egészülnek - átszításodnak,
a lárma szétsír a dobhártyákon,
nincs, ami az eszükbe bökjön,
se kék,
se cinóber,

ha csak a keresztbe merevült
hadiepilepsziás nem az aszfalton.

Körbe odasziráfosodnak,
kétfelé tornáznak a karjaival
(minden atomja a szíve felé görcsül),

elakadt merszüket egyszerre összevacogtatják,
és tovább mennek,
míg valami visító rikkancs,
reflektor,
errekció
ezt is kitörli a fejükből.

A csoszogó város, mintha szalma alól
zsurolna (a kövezet), -
kaparásznának (a talpak, ujjak),
cincognának a villamosok.

Tónus.

1918

Épülő ház

Megint morognak a roskadt viskók,
a tornyok fölé ágáló szálfák,
s a kongó deszkaemeletek
elrongyolják a napot.

Ez a halál.

A bajszos vizeskazának is odajárnak a port leöblögetni,
a gépek lihegő szájából a láncok alácsorognak,
s piramisokba gurgulyázzák a homokot.

A vonalzós tűzfalakon addig égis nőnek a kőműveslegények,
a malterosok begolyósodnak a szögletekbe,
a labdázó kapaszkodókon a lányok targoncásan ledübörögnek,
s amint a meszeskoporsókkal feltúristáznak,
verejték szürcsöl a daloló torkukba.

Kemencék pedig egyre dagasztják a megizzadt agyagot,
a felvonók kihörpintik a legsimább tömböket,
cölöpök alásiklanak,
az ácsok rázáporozzák izmaikat,
az asztalosok csipkébe fodorozzák a gyalukat,
az üvegesek smirgliznek,
a bádgosok tapétázzák a tetőket,
a megveregetett barmok felfűrt cimpákkal átnyerítene,
zokog a fazékhangú gong,
ordít a pallér,
felülről már úsztatják a gerendákat,
a vörös bádgotető szétszikrázik,
a nap szélesen ráröhög:
Kőművesek! Mérnökök! Napszámosok!
Fogatlanabbra a falakat!

1918

Háborús

Mit állsz elibém?

Torzó!

Leskalpolt!

Bevattázott!

Vigyázz, ökör!

100 000 karod föl-le árbócosan, szövőgépvételősen!
milliom lábaddal svarmot dobolj a föld kifeszült mellén!
és énekeld bitang, jó torokkal,
ó, földek fia,
s ó gépek legénye!

„Tra-la-la,
előre, testem,
glórifikált idióták
esküre revolverezik az ésszel terhelteket;
tra-la-la,
előre, testem,
mi itt a Sors kezében a cél vagyunk,
a cél vagyunk,
a Cél!”

Hé! bakancsod elé koponyád!
Fütyty! futballozni!
Torkokba a szuronyod!
Harapd el a másét, hogy élj!
Hős! Hős! Hős!
rakétázd fel a tüdőd pirosát
a fehér ég alatt a zöld mezőnyben:

hörögj orkánt - grófok, papok és Kruppok alatt érett-mellű konjunktúra! -
és - ó, ökonómia és Állam, jóságos úr - elosztó élet és halál,
SÁRGA RÖHEJ -

legény! barát! 18 éves! 18 élet!
a puhacsontú testedet
teregesd el a kemény, úri földek alá,
a kemény, úri földek alá...

újságok! tanárok és költők!
és Újságok, Tanárok és Költők,
akik még nincsenek.

1918

Fiatalember

én a 15 000 évnélküli életet, a 20 éves életedet rakétázom,
de ezzel nem mondom, hogy lányért, becsületért vagy valami más tízigés
lelkiismeretgyulladásért

fejest ugorj a 6-ik emeletről.

Mert fiatalember, ez röhögni való!

De ha késő este kiszédülsz az utcákra

a villanykörtés cellákból

vagy a műhelyek gazdás karmaiból,

vagy akár a föld alatt száguldó villamosok légfékje mellől

s pollúciós örömmel kievezel a korzók gép-

fegyverezni valón nyálas emberkáoszába

- görbült ívlámpák szalmanyalábokat

kvarcolnak rád -

vagy a bordélyviskók vörös díványain

üvöltöd az életet,

vagy a vén, kerítővé kényszeredett jövődöbeli anyósod

csiklandoz a sápkóros lánya köré a mindennapos pörköltjével,

- *sárga kontraszt ott a lány* -

lány, barátom: a négyzetnyi falak közt a rossz tüdeje fölévisít a varrógépes életének,

s a kapuszájú Némber,

SÁRGA KONTRASZT!

s te elhiszed, hogy élet!

Milyen röhögni való ez, fiatalember,

fiatalember, fiatalember!

Mert neked sohasem mondták meg, hogy a munka nem erény,

neked azt sem mondták meg, hogy a tested legjobb életéért

a jog bátorságával csákányozd magad alá a dolgokat,
- *az ember is csak barátos vagy ellenes matéria* -

neked nem mondják meg, hogy ki az a minden-mindegybe narkotizáló Anatole France,
s a Többi,
hogy ők építkeznek benned és formálnak marionettes típusba
- talán nekik se tudottan (?) -
hájhasú akarások alá.

Neked nem mondják meg, hogy ki az a céltudatos, mérföldes tenyér,
aki lila nyavalygások előtt simogatja ketté a drapériákat a jószagú színházakban,
a mozikban az „*erkölcs diadalát*” plakátozza a bamba házmesternek s az anyák eszébe,
s amelyik a szentimentalizmus millió képeslapjával (röpirat!)
ökörnyálazza holdkórosra a varrólányok és a jóinú henteslegények életét.
Neked semmit se mondanak meg,
téged hagynak: ó szent szabadság!
Te, aki a belváros errekciós hímjei s a térdig bokák nőstényei közt pelyhesedtél,
vagy a külváros csatornái körül szemelted ki magadnak az asszonyt és a tüdővéaszt,
fiatalember, te nem tudod, mi az élet.
AZ ÉLET!

Az élet a labilitás,
az akárhol felterebélyesedés,
az akármikor nótába-zendülés,
a hét vasárnapos hét,
a nevetés, az ököl, a közel-messzi,
Szocializmus, Anarchizmus, bitós halál,
Értem! Érted! Értem!!!
És most képzeld el mindehhez a vizeket,
de mindenütt, mindenütt a földön:
evezősök kedve pirosba zendíti a levegő ragyogó testét,
képzeld a zöld mezőnyöket:
metszetes testű atléták pukkanásig feszítik a mellüket,
hogy elsőnek roskadjanak a célbírók elé,
képzeld el, hogy otthon üresek a tág, hatalmas homlokú kórházak,
a horizonton egészséges gyerekek sikoltoznak a kilométeres hullámvasutakon,
a hegyekből felrakétázik a fehér ruhás lányok szabadult élete,
a világ vacsoráján senkisésem marad éhes,
és mindenütt felzendülnek a hegedűk,
a parkokban póznás legények és nevető lányok vitatkoznak a Mindenről,
és senki sem kérdezi, miért, hogy főbedurrantsa magát.

Fiatalember, ha nekem hiszel, tudom, szemen röhögnek a bölcsek és a józanok,
de én, aki átfetrengett éjszakákon s parázs testvéreim
közti verekedéssel víz alá gyilkoltam magamban a művéaszt, a poétát,
- *hogy eszközzé teljesedjék* -
utat szőnyegek elé.

1919

Ki vagy?

ha ember, és idegeid még nem drótosodtak vigasztalanra,
ha a föld, az asszonyok és a könyvek becsületes sürgönydrótja vagy,
jól vezető, kitüzesedő acél, de öntudatos, akaratos ököl is,
negatívumokban is pozitívumok lesújtó keresztmetszete,
ha nem vagy még sem a könyvek élősdije
s fejedben még nem orkeszterkedik sem több, sem kevesebb,
mint zendülő fiatalságod markáns örömben, tevésebe sajdulása,
ha a csikótáncos eszedet még nem keverték el klasszikus kultúrák elaggott maszlagjai,
de a mai festők sem, akik épp a 66 000-ik krisztusproblémát
s az öregannyuk csámpás teáskannáit feszítik vászonra,
a burnót-eszű tudósok, akik ökörnagyopofával a szenegambiai legyek bélsaráról köteteznek,
ha nem hiszel a költőknek sem, akik ma,
1918 véres hasábjában és tegnap és holnapután
és valahányszor nincs mit zabálniok,
életet, erőt és örömöket himnuszolnak,
ha visszaütöd az apádat és elnevezsz az anyád fölött,
mert a család szent nekikényelmesével akarnak a keblükre zsinogelni,
ha fellázítod a tanáraidat az öntudatlan (?) júdaskodásuk ellen,
az anyád cselédeit a hajnaltóli alátok őrzöngés és az apád kéjencsége ellen,
ha az anyádat fellázítod az apád ellen s kiviszed a
visító gyermekszobából és a bűzös konyhából a napra,
ha az apádat fellázítod az igába-kényszerült élete ellen,
hogy 40 éves korában tudóvszben és becsületben el ne patkoljon,
a nővéreidet a vérbajos nevelőnők hisztériái ellen,
és az eszükből kiállózkod az életstandardba rugódzó nyálas kedvüket,
ha a barátaidat kilopod a hegyekbe s a bányák vörös
méhében megformálsz nekik a magukba roppanást,
ha a mérnököket megvárásolod, hogy tág, világos lakóházakat tervezzenek,
a kőműveseket, hogy lopva még szélesebbre malterozzák az ablakokat,
s ékes, higiénikus utcákat hasítsanak és kerteket, tereket sokszögezzenek,
az orvosokat, hogy beszéljenek „Nekik” a tudás antitoxinjáról,
az ügyvédeket, hogy hullaszagú tárgyalótermekben párhuzamot mennydörögjenek
a rablógyilkos és a bankrésztvényes között,
a vegyészeket, hogy ne új nitroglicerineken, élelmiszerhamisítványokon kancsukázzák
véresre a bitang eszüket,
a vasutasokat, hogy dübörgő acélhordák helyett a kultúra dinamitos
reflektorjait építsék be a vérbe és újságtalanba dagadt falvakba,
a parasztokat, hogy ne földeljék be a fülüket és az ablakukat s vad,
akaratos pózzal szemén röhögjék a pezsgős kedvű földesurakat, ha
legközelebb újra kilovagolnak a határokba kölcsönt tervezni,
a hivatalnokokat, hogy az orrukkal ne gyalulják tükrösre a cégvezetők parkettjét,
s Valamennyit, hogy egy reggel égő öklökbe falkázzanak és mindent,
mindent formáljanak a megváltó éhükhöz és senkire, senkire se
hallgassanak, aki megint agyalágyult csordának árverezi őket s a tömeg
méltóságával júdaskodik az orruk alá
Ember, ha ezt teszed, Testvérem vagy,
üdvözöllek a Földön.

1919

Primitív szentháromság

Ég kék, fű zöld, mosónő tüdővész, a péklegény a mosónő fia, a prostituált a mosónő lánya s ők mind, mind benneállnak a reggelben, a reggel pedig szétragyog a látóhatáron, a látóhatár beöltözködik a hegyekbe, a hegyek beleernyednek a városokba, a városok fölött sűrű masszákban tömbösül a füst, a füst, a kén, a hő.

Mosónőre várnak a felpúpozott teknők, a teknők köré felnyargalnak a falak, a vörös vasdromedár is odanyerít, a csöbrök és az üstök is lemordulnak a zsinórpadlásról és kanyarog a gőz, a gőz, a tűz, a víz.

A péklegény addig belisztezi a fejét, a péklegénynek kiöklösödik a melle, a bordái alól versenyt gyalogol a könny, s az inasok végigtörlik a cuppanó téstákkal, és a tetőről zuhog a liszt, és a padlóból bugyog a víz, és a tűz ki akarja ásni a falakat és néha beleharap a levegő mellébe, és a higany harapja az üveget s a vér harapja a bőrt, a konyhákban pedig folyton dagasztanak - Jézus! a tűz, a konyhák, a liszt.

Az utcákon égig nőnek a cseléd lányok és két sárga folt röhög a hónuk alatt. És a mosónő már két hétig fog élni, mert 320 ember megint beleesett az okkerbelű sárba Jaj!!!

Az ablakokból rövidnadrágosokra kimumuskodnak a prostituáltak, az egyik prostituált a mosónő lánya és szép, kifésült maszkot dug ki az ablakon, mert az ő feje a mosónő feje, a mosónő feje: ráncos alma.

A mosónő keze is ráncos, és most pörög és forog és dörgöl, és nincs is neki feje, mert a tüzes vasdromedár az ő feje, mert a sok vizes rongy az ő törzse, mert a két csöbör az ő lába, füst pipázik a szeméből, és a fülével lát, csak a két keze dominál, a két keze dominál.

A prostituálnak bársonyból gyalulták a kezeit,
a prostituált vörös hasakat szokott gyújtogatni,
és kövér bácsiknak országutat csiklandoz a hátgerincükre,
és akkor térdel
és lobog a haja
és liheg,
és aztán, a nagy, lila boltokban vehet magának vöröset, sárgát és zöldet.
Bizony.

A péklegény pedig a bátyja,
és a péklegénynek lampionból vannak a karjai
és a feje vörös téglakapu
és a szeme két feneketlen láda
és a füle két kemence nyílója
és nincsen neki orra,
orra.

A mosónő testvére a prostituálnak és testvére a péklegénynek és a péklegény a férfi.
A férfi megy,
a város térdre alázatosodik,
és jobbról megy a dromedár fejű mosónő
és balról megy a maszkfejű prostituált,
és a péklegény fogja a kezüket.
Mert a péklegénynek konyhakésből van a feje
s a hold felkrajcárosodik s a nap lesúlyoz,
és a mosónőnek mézből van a teste,
s a harangok csilingelnek,
s a prostituálnak rakétából van a nyelve,
s a rendőrök a csákójuk hegyén posztolnak,
és a tébolydák zöld szalagokat vonyítanak az égre.

S ők mennek.
Mennek a jeges mosókonyhák fölött,
a vörös műhelyek fölött,
élet és halál fölött,
férfi és asszony fölött,
gazdag és szegény fölött,
és felzendül a hangjuk,
a hangjuk, a hangjuk
vadul.

1918

1919

Házak gyomrában még vörösen sikongott a tűz,
de az ég már kondítón templomozott,
s a víziók kidobták sárga nyelvüket.
Sikoltás!
kettéharapta a világot.

És behasadt az ég
zöld árral, zöld
és a házak keretes szeméből könyörgő mozdulatokat jajgattak az asszonyok,
s a hajjukkal kimaslították testük a párkányra.
Kidülledtség!

Kilométeres lábú rendőrlovak
átnyerítettek az utcák emeletes gerincén,
sikongó villamosok, csákók meg véres combok
feltáncoltak az ég záporába,
zápor!

emberek és állatok
egymásra vicsorítottak a halál öblével,
felzendült kürtök
és cinóberes tornyokba dült vezérek! -
diákok!

a tetőkig dobálták a véres, sokvelős fejüket
templomok!

lekáromkodták a kereszteket
bányák!

kilyukadtak a kék égre,
és zokogott a kürt,
s az anyag kitárta mellét.

Felnőttek!
az arcuk éle felszaladt az égig!
völgyek feldobták tüzes öklüket
fel és szét | alájuk
anyag s lefoghataratlan | kúsznak
ég és föld:
s a Dolgok száján feldördült a Nóta.

1919

AKASZTOTT EMBER

Akasztott ember

Délután volt vagy este
- gyárak sárga kéntornyaikat csöpögtették -
az akasztott ember fölött a tűz kanóca bimbózott
a tűz.

Akasztott ember volt ő
apák most báránycák beteg tavában
tűzfejű kölykeik elé strázsálnak
utcák hintájában levetkőztetett lányok sikongnak
költő kezén jár tisztek röhejében.

Ó, ő mindent lát:
Papok rozsdás szegeket nyerítenek a szószékeken
bírák flaskók fenekére isszák meglevesesedett agyvelejüket
pecérek döglött dárdákat maszíroznak
municipiógyáros páfrányt turbékol asszonyok kádjában.

Ó! Ó! szemeiben az idő mutatója homokórázik.

Miért akasztották őt ide?
Egyszerű ember volt ő
az italt mértékkel itta
bokrokból kifejtette a lányt és aranszalagokat meg
kék papagályokat
hókusz-pókuszozott ki a száján
gyerekeknek kialudt bolygókról beszélt
s reggel ötkor énekelni vitte őket a homokba
füvéknek esőt prédikált
az utakat kiigazgatta az elsüllyedt béresviskóktól az
ezüstmaszatos mozdonyokig
s egyszer reggel, amikor a parasztok
a templom báva tömbjeit elkerülték
s nevetve az istálló szalmás gőzébe keveredtek
a tehenek és a rágsáló nyulak boldog szemei közé
ő imígyen szólott hozzájuk:
a gyárak kürtőire piros szárnyakat aggattak a munkások!

A harangok hiába sírtak azon a reggel
aranycsigákon hiába jött a püspök gyémántos csákóval
a parasztok tiszta kemény homloka betért a jeltelen
kapu alatt.

Templomokban orgonák sürgönyöztek
a pap már harmadszor füstölte ki magából a szőke sátánszagot
a csendőrök hiába szurkálták fel az ágyak üres daganatait
csak álltak a homlokig érő gerendák alatt
s a szemeikben már kigyújtotta valaki a lámpákat.

A nap fekete tárnákat röhögött az égen.
De aztán csönd lett
valahol egy aranyfogú vezér
megitatta estére a fegyvereket.

Most lóg a gerendák éke alatt
a hold még néha felvezényli a villámhárítókra csillagászati
patakok zöld tenyereiken lufballon-könnyű hullákat haboznak
de ő csak lóg
a szél fehér trombitákkal menetel alatta.

Jaj jaj jaj
egy asszony két ikerrel a híd felé világol
s a megjegesedett cellákban
vitriolos karéjakat álmodnak egymás szájába az éhezők.

Jaj jaj jaj.
De őt felhúzták
tegnap reggel
s bizony bizony
a nap vörös tenyerét hiába dugta fel a horizonton.

1920

1919

A lecsurgó égen elevátorok lándzsáin zokogott a nap.
Házak csillagatlan szemeiket megmosdatták a heverő melegben,
a völgyek felett vonuló hidakról emberfejű
üszők térdepeltek a csillagokba.
Hold ráfésülködött a remegő tornyokra,
a rendőrök már elsüllyedtek a kiáltások csöndjében,
csillagászok őrjögve a dombokra öszvérezték tornyaikat,
tudósok mellüket tépték a halott háromszögek előtt,
kereskedők csapra verték a süllyedő boltokat,
s a barmok leharapták a gazdás tenyereket.

Az éjjel ragyogott,
új szagok kúposodtak,
a fiatalok száján új szavak csurogtak vetésbe,
minden megnőtt és felmagasodott,
az aszfaltmetropoliszokból pedig boldog seregek meneteltek
kék tógákban és sárga tógákban
zöld tógákban és vörös tógákban,
s a partokon mindannyian megálltak:
izzó meteorok versenyeztek a föld felé.

1922

Jaj

házak megroskadt pilléreitek alól harangozzátok most ki a terekre a népeket
jaj üvöltések erdők mélyéből vándoroljatok most föl a hegyek zuhatagaiba
jaj napok csillagok világok és véres üvegtócsáitokkal ti nyomorultak a gyárkémények alól
jaj ti sparhertcsövekbe falazott koravén leányzók
JÉG JÉG VÉGTELEN JÉGMEZŐKÖN
emberek felették házaikról a tetőket
felítették a madarak füttyét
s a mozduló gyökereket kilesték foguk alá a mélységekben
jaj a fekete rongyokból a kóróból és a boszorkák számárfogaiból ájtatoskodott isten
kioltotta a gyermekek száján a szegfűket

Ó emberek!

mindenfajta népek asszonyok hímek homoszekszuálisak és kéjgyilkosok
én hallok a föld alatt üldögélő óvodák kórusait az orosz síkságokról
jaj jaj
házak és kedves testvéreim ti igavonó barmok és felfűrészelt hasú konflislovak
jaj álljunk mi ki az országutak elejére az indulók élére
jaj álljunk mi fel a sürgönydrótokra és villámhárítókra a röhej tábláinak
jaj pacifisták szociáldemokraták keresztények és kommunisták
jaj ti legnyomorultabbul leszorítottak kis tagsági könyveitekkel a szívetek helyén
jaj jaj
mézbe fulladt argentinai milliárdosok
az orosz pusztákról mélységekről és magasságokról feketén füstölögnek az éjszakák
jaj új költők forradalmárok selyemkötésű könyveitekkel és intelligens
szajháitokkal és báli meghívóitokkal és vigalmi délutánjaitokkal
jaj egyéni aranyserbliteken üldögélő anarchisták és erotikus nadrágtartóban utazó emigránsok
jaj gyémánthasú és bádoghasú pártvezérek
s jaj te végtelen gyalázatos tömeg ki már majdnem összecserélhető vagy
uraiddal s ki mert küzdöl mindenfajta taktikákkal és paragrafusokkal
az új órabérrendszerért és higiéniaért ezerszer megölted magadban az embert

JAJ

az Ural felé kínlódó töltések gabonaraktárak és dokkok kiket lehorgonyoztak
a mindenféle bankházak

JAJ

barmok kik vándorolnátok a szabad országutakon a 33 milliók felé énekelve és tűzszínű
zászlókkal

JAJ VILÁG EMBER KIZSÁKMÁNYOLÓ ÉS KIZSÁKMÁNYOLT
S JAJ EURÓPA ÓVODÁSAI!

gyalázatosság ég az ereimben
a maguk mértékével mért etikák halála ez a nap
s az államok és miniszterelnökök
s a pápák és forradalmárok címereiben nyaktilók meg női alsónadrágok röhögnek.
Wien, 1922. az orosz éhínség napjaiban, a világ legelvetemültebb esztendejében.

Mese az indulókról

A hegyek jeges piramisai alatt ültek a szénbányák.

Dél volt. Mindannyian ott gubbaszkodtak a középén az oltáros kályhák körül. Tüzes, fehér indák szaladgáltak fel a magasba.

Egyszers csak rekedt harangozás: indulni kellett.

Bunkós, fekete vermeken cipelték magukat a sárga gúlákig az aranybelű kemencék elé, a zokogó vízeséshez.

Csak az egyik maradt állva makacsul a sarokban.

A feje nyélre szúrt holdkaréj. A száján megizzott krétacsapok röhögnek.

Neki már hasztalan kongatott a gyilkoszemű bakter a forgó üvegházból. S miatta az asszonyok is hiába feküdtek a homlokukon a füstölgő kéntáblák között.

Ő csak nevetett. Átnevetett a harangok sivalkodásán.

A föld éneklő kagylókat rózsázott. De ő csak nevetett.

A púposok lerepültek a szennyes falokról és ő nevükön szólította valamennyit.

A vakok kiléptek a reggelbe és Ő összeörvendeztette kezeiket.

És a pincékből mindenfelől testvérek jöttek eléje. De ő csak nevetett.

A tárnák pedig piros sátrakba borultak, és rakétás fényborjuk eveztek a magasban.

Már fönt állt a letörpült oszlopok között.

Még hallgatott.

A megfulladt kén-erek és a tágölű csillámok orgonálni kezdtek a reménykedő hajóban.

- *Társaim!*

Az asszonyok nyitva maradt szájából ragyogó aranyhalak kanyarodtak föléje.

S beszélt:

- *Mi látni akarjuk gazdáinkat. Mert mifélek a mi gazdáink, akik elvezetik a vizek ringását, fölénk boltozzák a foghatatlan sötétséget és megjelölik az újszülöttek homlokát? Mi látni akarjuk a napot, zamatos szagokat akarunk az orrunk elé, és puha karéjokat várnak a fogaink.*

Csattogjatok, nevessetek, mutogassátok kemény fogaitokat, követeljétek magatoknak az örülők füleit, a csomótlan lábakat és a megfürdetett asszonyokat!

Piros erdő a föld, és mi itt sírunk sárga koromban.

Kertek sapkásodnak a hegyeken, és mi itt vacogunk kenyértelen ládáinkban.

Vizek a bátrak örömet görgetik fölöttünk, és mi itt kesergünk fojtogató bálványaink előtt.

Nyissátok meg madártalan tenyereiteket!

Tárjátok ki neveletlen szátokat!

Gyertek Északra

Mert az utakon már várnak a testvérek és megrágott köveket kubikoznak elétek.

Gyertek Északra

Mert a földeken parasztok aranyló kalászokkal etetik a kipucolt masinákat, és az asszonyok tejes csöbröket páráztatnak a keresztek alatt.

Gyertek Északra

Mert a partokon egészséges hajósok elétek kormányozzák az emeletes hajókat.

Gyertek Északra!

Mert a városok kéményein boldog karok szárnyaznak, és zöld terek hevernek a gyerekek fütyje elé.

Gyertek Északra!

Öregek és fiatalok zengik a mi indulásunkat.

És elindultak.

Végtelen széles menetben, amint előperegtek a behavazott szakadékokból.

Legelől Ő, a púposokkal és a vakokkal, akik szent virágokként vitték a karjaikat.

Az asszonyok megittatták a gyermekeket a párolgó dézsákból.

Valaki magukkal szólított egy lábatlan koldust a keresztlól.

Kenyerek lágyultak a fogaik között.

Már a város határába kerültek. Kivilágított liftek szalagáltak az ezerszemű hűtőházakban.

Komor elevátorok köröztek.

Mázsás mágnesek irányították a vonatokat.

Forgás, indulás.

Körutas átlók.

Hegedülő parkok és tetőtlen színházak és rakétázó ég és széles, szagos utcák.

És akkor így szólott az elébük sietőkhöz:

- Hol vannak a világosság elfalazói és minden nyomorunk okozói!?

De azok azt mondták:

- Nekünk nincsenek többé gazdáink, mi immár felszabadultunk minden nyomorúság alól. Menjetek és szabadítsátok fel ti is magatokat!

Az asszonyok akkor sírva a nap felé emelték kanálnyi gyermekeiket. A férfiak az égő zászlókat felhúzták a felágaskodott tömeg árbocaira.

És a cél tisztaságával tekintetükben elindultak, hogy a maguk képére formálják a világot.

1922

Magyar tájak

Az ablaktalan és ajtótlan éjszakában
kutyák tébolyos vonyításától lepottyant csillagokkal a sarkantyúikban
tiszték grasszálnak az utak sápadt szalagjain
a házak megbolygatott kaptáraiban

a rémület póznáival feltámasztott emberfejek raktáraiban
(szemeikben a kéj és bosszú kései dülöngélnek)
és nyomukban a tányérsapkások
(mint valami szörnyű öment karéjazzák fölējük a tányérok az eszelősen elfogyó holdat)
a nemzeti hősök csordáival legeltetik le a városok sétaterein
és a falvak nevető mezőin a világosság felé tipegő emberliliomokat.
Egy-egy ég felé tápázkodó kar sikolyának véres zászlója.
És jaj valakit szétzúzott ülepének malomköve már húz is húz is lefelé
a csönd idegen iszapjába.
Az éhség sárga tenyerén csonka családok kuporognak.
És tudjuk az internálótáborokat egyenes út köti össze térben és időben a tébolydákkal
és a konflislovak zokognak
amint a bárgyú földek fölötti szivárványon
fúrton-fúrt talyigázzák az újhitű embereket.
Már senkisé is meri üdvözölni a Nap régi ábrázatát
és nagyon kevesen érzik még a teremtés gyökereit
melyekben kínlódva, de a feltartóztatatlanság szívósságával terebélyesednek szét
az öt világtáj felé
az élet és halál csákányaival a munkások.

1923

Idő kristálya: Moszkva

egy kétfülű ember látomásai 1923-ban
az élet ültetvényeseiről
sorsokról mik tövig égtek s mik gyulladoznak
fehérre meszelt pékekről, kik az öröm máglyái körül hervadnak feketére
aszott útkaparókról kiket már senki sem tud megkülönböztetni az országutak
fonnyadt gyümölcsétől
elszánt öngyilkosokról kiket a szabadgondolkodás akrobatái a felzászlózott
krematóriumok felé fuvaroznak
némberekről akik a körutak zöld klozeteiben hajózzák le az életüket
a mindent összemosó tengerekre
együgyű lámpásokról mik tört szívükkel az árkok fölé vándoroltak
katasztrófákról mik köré kidőlnek a legnyomorultabb értelmetlenségek
és az alkohol kék bokrait ültetik el a bányászok szeme alatt
processziókról mik 17 éves lányokból patakzanak a gyárnegyedek felől
s belecsurognak a higiénikus hullamedencékbe
kűszöbökről, melyekről új célok
felé indulnak el a gyötrődők
és ajtófélfákról melyek alá összetört szívükkel
megtérnek az utak és célok boldogtalanjai
a házakról melyek mint a realitás sóoszlópai csak állnak mozdulatlan
és megölik a fiatalok lázálmait s leleplezik az öregek álgyerekségét
a csöndről és szirupról mely körülfogja mindannyiunk testét
és ha elmozdulunk nyomtalanul felissza és betölti helyünket
nyomorultakról és menyasszonyokról kik a templomoszlopok aranyhullái alatt
találkoznak először
s aztán többé sohasem látják egymást

a csöndes sikátorokról a rángatódzó körutakról
a hótöltéseken futó vonatokról mik az agyvelő és a gyorsaság metszőpontjait
énekelik szét a csúcson - s az amerikai dollárkirályokat szállítják a
petróleumforrások felé
és a jó emberekről is akik fakóra sírják magukat
demokráciák ezüstitáljai előtt
és tudom mindeközben az objektivitás hullái kigyujtják majd rögeszméik
lámpásait
de én akkor alázatosan mosolyogni fogok
és felemelem tenyeremet mely üres és sápadt lesz
és virág lesz a legaluljövők sodrából akikből kifakadtam
s ahhoz valahányszor hozzányúltam a dolgok nyirkához és az élet
panoptikumához mint egyetlen mély és emberi masszához mindannyiszor
vissza kellett zárándokolnom.
Egy vagyok velük mert hordoznak és én hordozom őket
s mert az ő cement-erezetükben és légszesz fejükben
a legteljesebb lehetőségek gyertyái ácsorognak.

*T ö r t é n i k : minden ellentétes impresszió ellenére a földön. S z e r e p e l n e k még: angya-
lok, kakasok, trágylegyek, harangok, egy ház a sikátorban, egy pálinkamérés 14 csavargó-
val, újságok, mik röpködnek a reggelben, egy konfláló, aki újabb megfigyeléseit óhajtja ki-
nyilvánítani, egy parlament, melyben az elnök különböző kérdéseket tesz fel az egybegyűlte-
khez, s azok semmi csodálatosat sem találnak abban, hogy a kérdések mind felelettel végződ-
nek, egy koncertterem, melyben egy párduchajú virtuóz élén az egész gyülekezet fellibeg a
társadalmi harmóniába, s ez nem véletlen, hogy már a hittanórákon is a Művészet egy ember,
aki már majdnem rájött a dolgok értelmére, de ekkor hirtelen kirántotta maga alól a pallókat
- hogy továbbfejlődhessen és még többen, akik maguk alá kötötték pallóikat s ezek ennek
dacára is kicsúsztak alóluk.*

*S legyen mindehhez este, mert a csönd ilyenkor rajzolja ki az élők fáradt ritmusait és lázas
ideggörbéit a fákra és tűzfalakra, a lovak baktatására és a kanálisok együgyű füstoszlopaira.*

Csak a föld forog szakadatlan.

*És ekkor egy harang énekelni kezd az omszki tartományban, mely fehéren omlik el az ég alá a
házak sötét karjaival, és 400 diákról énekel, akiket 1917-ben egy cári generális balkonja alatt
keresztbe rakott a polgári humanizmus:*

Ó jaj mint a homokzsákok mint a púpos homokzsákok
szótlatlanul vonultak ők a vermekbe
s ó jaj mint a szalmazsákok mint a sima szalmazsákok
lapulnak ők a föld alatt!

E pillanatban a felgömbözött tornyok alatt valaki így morfondírozott:

Ó barátocskám kit felokoskodtunk magunk fölé a szellem örök lámpásának s ezzel úgy
látszott egyszersmindenkorra megöltük a világosságot a házak közt s az egyszerűséget az
emberekben

Ó barátocskám akit megformáltunk hogy vigyorgj a szegények felé ha az élet értelmét az anyag szeretetében próbálnák felkutatni
s ó te aki a közöttünk legveszélyesebb álmodozót szavahihető szemtanuk előtt feszítetted keresztre s azok megdobálták bivalyganéjjal
Ó jaj mindent kipusztítottál belőlünk
csak a banális motívumoktól nem vagyunk tiszták
s az utak vándorai rémítenek felénk az évek vándorlásában szakadatlan.
Ó ki tudja, e pillanatban is kik vándorolnak az utakon s mily sorsok vándorolnak bennük felénk mint a járványok mik elé hiába állítjuk ki a határokba vasvillás parasztjainkat.
Hogy idáig hogy hívták őket s hol és merre szántották fel a nyomorultak szívét nem tudom én azt
de jaj azt mondom neked egy Nikolaj Lenin¹ nevű ember termetre mindössze annyi mint egy karó
a te tört lámpásaid és beteg nyájjaid közé érkezett.
Marhavagonokban jött
mikben pópáid és hivatalnokaid a te kékszemű és bárgyú parasztjaidat gurították lepecsételve a mennyország felé -
ó e pillanatban még senkisé is tudja róla hogy zsidó volt-e vagy keresztény
de akik az ő karónyi testét körülszaglászta beszélik róla hogy nem sok köze van a te felsodort kékszemű barátocskádhoz akit megbízható szemtanuk előtt feszítettek 1917 évvel ezelőtt keresztre miközben a nép megdobálta őt bivalyganéjjal s ő feléjük tartotta másik orcáját.

Ó jaj egy paraszt aki látta őt csak ennyit mondott róla:

Heringen él ő barátocskám mint mi de a kenyér és az elektromosság gazdagságát prédikálja mivelhogy az ember lelke a gyorsaság és a melegség mivelhogy a fény és a vas testvérei a férfinek s nem pedig a sár és a nád melyben átvirrasztjuk életünket.

Egy öreg látta őt és mondta:

Gyermek ő testvérkém és megálmodta a mi gyermekeink álmait mivelhogy a tengert akarja nekik adni és a nappalokat magának pedig az éjszakát és a hideget választotta.

Egy szolgáló látta őt és mondta:

Virág ő testvérkém miként ti lesztek kik a házak teknőiben kapisgáltok a nap felé mert az asszonyokat vissza akarja ő adni önmaguknak magából pedig kimetszette önzéssel terheltségét hogy megteremtse a világ egyensúlyát.

Egy tehén látta őt és mondta:

Bolondos üsző ő mert a legelőket ki akarja tolni a tengerekig s magának pedig a kenyeret és a növényeket választotta táplálékkul.

---

¹ Nikolaj Lenin: a korabeli baloldali sajtó többször - tévesen - Nikolajnak nevezi V. I. Lenint.

Ó jaj barátocskám takard el az én arcomat moszattal
mert nem merek én elhaladni házaik előtt melyek derékig benne állnak a tébolyban s
melyekből üvegek és kemencék az ő kórusaik dicséretétől parázslanak
ó nem merem körülvengetni fejemet mert ott ácsorognak ők gyertyás szemeikkel a függönyök
mögött s az istállók ajtajában
Ó takard el tenyereddel tetőim hasadékait
mert nem merem immár számhoz emelni a kenyér fehérségét mert az ő asztalaikon keresztbe
fekszenek a megrághatatlan és elemészthetetlen heringek takard el az én házamat erdővel
vagy akár olajméccsessel mely előtt báván térdreomlanak s porba ejtik szemeiket
vagy akár falakkal mik a te országodban végződnek
vagy a te madaraid fütyyével és ezek kuvikok legyenek és holddal hogy éržeik el ne bírják
azt
mert hallom én éjjel és nappal az ő énekelhetetlen zsoltáraikat a süllyedő házakból melyek
koporsósan már szívükig benneülnek petróleum kanócaikkal a földben
és az utakra vigyázz barátocskám az utakra
mert azok mindenütt haladnak és kanyarognak
és minden utak egymásratalálnak
és megkerülik a hegyeket és szakadékokat egyaránt
s rajtuk az utak vándorai
piros virágokkal a mellükön és égő csipkebokrokkal a fejükben
s ha ezelőtt szenteknek vagy útonállóknak csúfolták őket és a szalmák tetveséről és embervér-
rel lilomos kezekkel vándoroltak az ókori birodalmakban -
forró szemű agitátorok ők ma és lehet hogy újból véres késeket és szennyes botlásokat
cipelnek vérükben s lehet hogy újból ledöntik a legmagasabb topolyákat a szónok elé
de jaj tűz és akarat van bennük magukért
és víz és tehetetlenség van bennük mások ellen.

*A kidöntött erdők alatt akkor már friss füvek tejfogai erjedtek,
s ugyanekkor egész világosan hallani lehetett egy sötét és idegen metropolisz sikátorában a
házak és konflislovak beszélgetését.*

És a konflisló mondta:

A kenyérről és a fényről beszéltek. Kint zuhogott az eső egyetlen gyertyaszál világított le
közéjük a szalmanyalábra amelyen ültek s az asszony beleejtette fejét a férfi ölébe.

A kenyérről és fényről mely bujkál a szellemben a szegények szája elől és a férfi akkor fel-
emelte karját s csak én láttam a két bemalterozott szememmel - csillagok foszforeszkáltak az
ujja hegyén.

Így ültek mozdulatlan és hervadtan a sötétben
a férfi és leejtett fejével az asszony.

Hogy kik voltak barátom? Utasok a végtelen országutakról

Kelet felé vándoroltak s a zivatar elől betértek hozzám ablaktalan fészkerembe.

Az idő most roppant furcsa és kénszagú szegények felkerekednek pincéik küszöbéről és
egyetlen terhükkel szívükkel kelet felé vándorolnak.

Csoda ország lehet az barátocskám

egy sánta kanca mesélte aki ott nevelkedett az orosz hegyoldalakon

hóforgács és hering az emberek egyetlen tápláléka ott. Ki tudja őket megérteni a felkerekedőket a vándorokat az utakat eltorlaszoló áradatot, mi húzza őket?

A sikátorokban a házak csak álltak értelmetlenül és szótlánul, mint a sóoszlopok. A konfláló pedig tovább-baktatott kosárnyi terhével, de két üreges szemében lámpáskodtak az öröm zsarátnokai, és amerre baktatott ritmusos dobogással, a házak kerek szemeibe kisereglettek a Messiást váró zsidóbusok.

A tenger magas gyárkémények alatt néhány világoseszű rézöntő fejében ekkor már kifényszeredtek az új rend csirái,

egy országnyi tó fölött pedig egész világosan látni lehetett a trágyalegyek súlyos csapatát elhúzni óriás kék lepényekben és tükröző laposan. Délről jöttek, Afrika és Ázsia tengeröbleiből, mert felszakadtak itt is a vallások és a tehetetlenség súlyos kötései, s a kupolák és sársátrak között néha felröpült valami maró szín és ez nem véletlen, hogy a vörös volt.

Szemeikben a bomlás és roskadás rémületét hozták, de jaj, ekkor már nem leltek egy tenyérnyi földet sem, ahova lepihenhettek volna.

Ó nem tudták ők hogy az 1923-ik évben élnek
melyben semmisem nyomorultabb mint embernek lenni és semmisem örömösebb mint
embernek lenni.

És a tó amely fölött ekkor már vagy egy órája vonultak a trágyalegyek így szólott:

Hova röpültek ti súlyos massa mert röpül veletek a nap s a halak ijedt szimfóniába kezdtek völgyeimben és próféták szakálasodtak ki közülök akik a teremtés végét prédikálják miközben eleszik a jajongók elől a legzamatosabb csillagvirágokat és csigákat és a minden mindegy iszapját prédikálják miközben ráülnek a legtisztább források szívére jaj honnan jöttök ki hajszolt fel benneteket a csöndből amelyben megfogamzottatok s élnetek rendeltetett?

S akkor jajongták a trágyalegyek és kórusuk áthömpölygött a tó márványzatán:

India rabszolgahamvasztó máglyái körül Ázsia lemészárolt falvaiból s Afrika hullákkal virágos ligeteiből füstöltek össze bennünket a szelek

Ó mert a gyökerek vérzenek az erdők alatt a lejtőkön lekonyulnak a vetések és a rizsföldeken kongresszusokat tartanak a legnyomorultabb hadseregek a mandarinok patkányai: a rizskulik.

Ó jaj a nap röpül velünk mert kiesett centrumából és új egyensúlyba vágunk

menetelni menetelni úszni úszni röpülni röpülni

ligetek megsavasodtak sók megszenesedtek falatok megkövesedtek

minden összeomlik és újjászüli magát

hegyek völgyekké horpadnak

vizek házakká merevednek mikből szörnyű hullák rémítenek az élőkre

országutak mind megteltek

levegőáramlatok mind mozgásban vannak

golfáramlatok mind mozgásban vannak

csak a menetelőkkel nem történhet semmi.

És a tó szántóföldjein ekkor mint valami ólmos gongverésre összesereglettek a halak és

mindenfajta vízi állatok és elől úsztak a bálnák és cápák és utánuk a vízi borjúk a fókák és tengeri elefántok és a korálszigetek és a tengericsillagok és teknősök és harcsák és békák és rákok és úsztak a partok és a tengerfenék ékszerkirakataival és a hullámok velük és bennük a kék üvegharangokba falazott hajnalok.

Az ég sűrű és átláthatatlan volt.

A folyók magukkal sodorták a hidak párducremegését s már senkisémet tudta megkrétázni a vonatok nyílegyenesét.

És ekkor az éjszakában, egyetlen kiemelkedő homokzátonyról, felsírt a 14 naplopó éneke, akik egy óriás zöld flaskóban ültek egy luftballonfejű kötényes ember körül, a kredencek alatt. A flaskónak, mely talán csak egy közönséges pálinkaszanatórium volt, csak egyetlen nyílása látszott, s ezen a naplopók lelke csavargott fel a filozófiába. Mert sápadt filozófusok voltak ők, tépett karokkal és elzsibbadt vánkos lábaikkal s lelógó dagadt fejükkkel, mikben csak olykor derült fel a nap.

S aki köztük a legpuffadtabb volt s szemei alatt a legmélyebb sarlókat viselte, így szólott:

A gyárak kiköptek bennünket a produkció drótszisztémájából mint megrághatatlan salakot kidobáltak a statisztikusok

milliószámra kallódunk a transzparenses munkaközvetítők előtt mellünkben az éhség farkasaival és gyerekeink viaszktestével

Ó cilinderes urak és egyenruhás buldogok szalutálnak nekünk ha áthömpölygünk tábláinkkal a körutakon

de ki nyújtja borzongás nélkül felénk a kezét ó jaj emberek a rémület kanóca ijed fel a hordóhasú anyák szemében ha eléjük ejtjük szemünk üregét.

Mi a bűnünk s hidak miért omlottak össze másíthatatlan mögöttünk?

Buenos-Aires és Kalkutta között gabonával etetik a hajók kazánjait

de ki becsül meg minket akik egy új egyensúly világképét hordozzuk szemeinkben?

A mi bűnünk a nappalok el nem bírása mely elől áttelepedtünk a szesz kék vályúi elé és a gázórák ketyegése alá.

A mi testünk rángásai s a mi sáros arcú zuhanásunk a körutak ölére is csak jelenvalósága egy kitapogathatatlan fojtó akaratnak.

Csak a sarkok lámpáskodó fészkei várnak ránk rendületlenül óriás égignyúló drapériákkal miknek aljában ülünk puffadt lábainkkal és gömbfejünkkel s karjainkban a csönddel az egyenletes kék szeszmáglyák körül.

Ezt mondta a legpuffadtabb ember és a többiek bárgyún bólongtak, mint a virágok agyaggal bélelt kelyhei.

De az éjszakának még más vándorai is vannak.

Akik mindössze csak elhaladnak a csapszékek előtt s csak olykor lapítják rá arcukat az ablakok jegére.

Mert akkor egy kinézésre erősen morfinista férfi telepedett le egy zöld házikó lépcsőzetére, a freudi pszichoanalízissel éppen nem ellentétes helyen, a NŐKNEK felirat alatt.

Bentről még föl-föllobogtak a gázlángok karfioljai s nem kellett röntgenszemeinek lenni annak, aki ilyenkor még látta a fülkék közti keskeny folyosón, egy hokedlin üldögelni a pamutból és szárazságból való anyókat.

E két lelket egy zöld válaszfal kerítette el egymástól, s mégis mennyire egyek voltak a „hallgatásban”.

Mert ha ti azt hiszitek hogy léteznek egyáltalában hallgató lelkek vagy méginkább hogy épp azok a hallgatók akik mozdulatlanul s letapadt ajakkal üldögelnek s legelrejtettebb zugokban ó nem ismeritek ti akkor az embert.

S mehettek ti bárhova és falvakra mehettek ahol az éjszaka lámpásai ismeretlenek és a cikkcakkos házsorok közt csak a csönd fekete iszapja hömpölyög s az emberek bennemerevednek ágyaikban ó látni fogjátok hogy vannak ott is ágyakban üldögélők kik a mennyezetet látszának tartani görnyedtségükkel s hogy a fekvők közt is verejték szőlősödik némelyik arca karéján.

Így ültek ők is itt és beszélgettek magukhoz, mivel hogy a gázlámpák kerítésén, s egy verében kívül, akit röptében egy villámhárító szúrt fel, senki se figyelte az ő motyogásukat.

A morfinista férfi szólalt meg elsőnek s hangjának dallamosságában és logikájának hiányában s nagy szerelmében minden iránt, ami nem húsból és vérből való, lehetetlen volt fel nem fedezni benne a költőt, akit a társadalommal való összeütközés sodort ki az éjszakába. S itt rögtön meg kell jegyezni, hogy amennyiben ez a bizonyos ostobaság, ti. társadalom nem létezne, csodálatosképpen összes problémái megoldottak lettek volna és megoldásai igazak. Ő pedig szólt:

- Ó barátaim magános szelek és - nemkülönben kozmosz és ó nap te ocsmány szemorvos és lámpaangrosszista íme nézzétek egy dongófejű munkással találkoztam még kén és kaucsuk-szaga volt a tenyerének amellyel rásúlyosodott vállaimra s ő mondta:

- Barátom kezembe vettem szívedet és eszedet s az nem különb a cejloni szegfűnél melyre ha ráköpnek a darazsak lekonyítja fejét és kialszik. Ó barátocskám mert ha te mondd hogy a szar nyilván akkor is csak valami egzotikus buja virágra gondolsz; pedig az csak az igavonó barmok és jó kasztrabszolgák ürüléke. Ó nem nem vagyok elfogult s mindezzel legkevésbé sem azt akarom mondani mintha a mi jó uraink wertheimszekerényekben őriznék az övékét... Ó visszája vagy te az időnek mert megölni és elkeverni jöttél az új realitás vágyát az emberben. Tudom mikor az idő bennünk jelezte lengéseit te holdkórosan ránklocsoltad a szemeidet de amint visszakerültünk a hullámok völgyébe új ágaskodásra készülődön te rögtön átpingáltad magad kozmikus ellipszissé.

De barátocskám a mi hullámvölgyeink csak feltételei egy új özönnek s völgyeink és áradásaink pedig egyaránt a te játékos és ködös papírmeséid halálát harangozzák.

Ó jaj fejed fölött a harangok már mind elütötték a 12-öt mert a szándékok és álmok és szép hiábavalóságok lányos nedvét kiszította csontjainkból az élet mely megnöveli körülöttetek érzékeitek lehetőségeit.

Így szólott a dongófejű munkás s hiába mondtam én akkor neki hogy univerzális ellipszis mert ő belenézett a fejembe felfedezte ott a cejloni szegfűt egy nagyot köpött és eltűnt.

Íme barátaim így érkeztem el újból a magánosság hegyére haszontalan dekorációimmal szép soraimmal és gyémántfülbevalóimmal. Ó váltsatok meg a társadalmi relációktól mivelhogy

azok már amúgy is megváltották magukat tőlem. Mert mondom nektek jobb ma egy csokor trágya amelyet még mindig fel lehet szépre dekorálni és szervírozni mint holnap egy szociális társadalom amelyben köteles lesz mindenki nevében szólítani a dolgokat (Ó brrr...) kétlábon járni (Ó kozmosz) és a napon fürödni (Ó hidraulikus spirális).

Így szólt a költő, kinek eszében mint egzotikus virág élt a trágya s a realitás teher volt a mellén, mint a tibeti fakírnak a teste, melyet kiakasztott a hold alá egy horogra, míg lelkét a mennybeli tehenek és lótuszok közt legeltette, s aki hitte, hogy esténként egyedül van a kozmoszsal és hitte legfőképpen, hogy önmagáért van, miközben rotációs ívekre pingált soraival megjelent a modern hexameterek városában a templommagas hírlappaloták előtt és egy szőrös kéz csak rácsurgatta őt is a betonoszlopok és kazánjavító csarnokokban dörgődő bolyokra, mint papok a mennyországot.

De a pamutból és szárazságból való anyóka, aki ismerte a trágyát s kinek fejében az új realitás vágya volt az egzotikus virág, ekkor így szólott:

A gyötördés centrumában ülök ó emberek mert jobbról vannak tőlem a férfiak és balról vannak tőlem a nők s hallok kiapadhatatlan nyüzsgéseiket miket egymás felé menesztenek deszkával elválasztott celláikból és érzem a szemeik parazsát mit egymás kifejejtett combjai felé gyötörnek a hasadékokra. A gyerkőcök betérnek hozzám filléreikkel hogy selymes kezükbe facsarják idegeik nedvét és hörögjenek a küszöbökön a maguk alá vizionált Madonnák mellén. Anyák jönnek be lányaikkal és átmázolják magukat az esti használatra és urak jönnek hogy kinyessék a mindennapos fehér hajszálakat szakállukból. És jönnek diákok széles atlaszokkal és remegő orrcimpákkal mivelhogy ma indulnak el először az asszony felé és térképen keresik meg az öröm centrumát. És jönnek leányzók vörös harapásokkal mellükön és átcsereleik műmelleiket miket letapogattak a körutak áradatai.

Ó színültig teltem én az ő éhükkel
mert nincs egyensúly amely alájuk heverhetne e zűrzavarban
csak az ő örök és öntudatlan éhük a szabad kiválasztódás után.

Egy kilométermagas vasúti hid tarkóján ekkor három ember ballagott a reggel felé. Ezek a fehérre meszelt pék, a fejnélküli ember és a feketére aszott útkaparó voltak.

S a fehérre meszelt pék ekkor így szólott:

Nem cserélhetek én teveled te fehérre meszelt ember mivelhogy a virradatban talán kikerülök a kanálisból s nappal továbbkapkodhatom majd a legyeket s éjjel ugathatok a holdba. Te pedig egy gonosz ember vagy mivelhogy azt akarod hogy a nappalt átaludjam s az éjszakát átremegjem a kemencék előtt. Eridj te csak békével de ha látnál valahol egy kiszáradt fát vagy egy kettészelt követ mondd meg neki hogy vele cserélnék.

A feketére aszott útkaparó így szól:

Enyém a nappal s az éjszakában kétvállon horkolok mikor te megtérsz én felcihelődöm. Utak folyóin tutajozok enyém a forróság s a fagy a szárazság mellemben s a hűvösség csontjaimba a por mely körém ágaskodik s kioltja lélegzetemet. Ó barátaim! egy patakon keresztbe feküdt pallóval találkoztam s az mondta:

Nem cserélhetem én fel veled az én békességemet mivel hogy hevernem kell nekem a párázó víz fölött a madarak szónoklatai alatt s a medvék talpai alá. De menj beljebb a bűzös barlang elé a kiszáradt bivalyganéj talán cserélne veled.

S akkor elmentem a bűzös barlang elé és a kiszáradt bivalyganéj mondta:

Nem cserélhetek veled mivelhogy be tudom tölteni rendeltetésem s acélos búzát növesztek a szántókon. De menj beljebb a bűzös forráshoz az talán cserélne veled.

S akkor megérkeztem a bűzös forráshoz mely körül nem maradhatott meg virág vagy állat s azt mondta:

Nem cserélhetek veled mivel be tudom tölteni rendeltetésem s a bénák és púposak bennem fürdik le mankóikat és púpjaikat. De menj beljebb a bűzös kövekhez s azok mondták:

Nem cserélhetünk veled szerencsétlen mivel jók vagyunk bűzös köveknek miből a bűzös forrás ered amelyben bénák és púposak lefürdik púpjaikat és mankóikat mely előtt a kiszáradt bivalyganéj fekszik amiből az acélos búza terem de nem vagyunk jók embernek te pedig nem vagy jó sem embernek sem pedig bűzös kőnek mivelhogy velünk akarsz cserélni.

És a fejnélküli ember, aki a két megnyúlt figura között haladt a közében, akkor így szólott:

Ó mit szóljak én aki még a ti sorsotoknak is a legalja vagyok! Az én uram egy Nobel nevű úr volt ki aranyain akarta jóvátenni bűnét s vöröskeresztes karszalagjaival állandóan ott röpködött árkaink fölött.

Ó barátocskám egy pillanatra azt hittük végre megszabadultunk régi urainktól a munkát az uradalmak szántóföldjeit és a trösztök gyárnegyedeit kifelejtettük idegeinkből. De íme mondom helyettetek is a Karszt és a Doberdó csúcsain is nitroglicerinnel és a bankkamatláb testvérségére bukkantunk.

Szemeimmel melyek kiapadtak füleimmel melyek elúsztak a srápnalek füstjében s agyammal mely terhes volt a miniszterelnökök és költők szónoklataival elrepült fejemmel mondom: valaminek történnie kell.

S akkor ballagtak tovább. S íme a magasból egy keménykalap alatt úszó úr ereszkedett felénk és nagy lógós kezei és családi körszakálla alatt fityegő havannája elárulták a népjóléti minisztériumok munkásvezérét. Az úr alázatosan köszönt nekik, de ők, akik tudták, hogy semmi közülük sincs e szmokingos hernyóhoz, csak pötek egy hegyeset a fülük irányában, s bizony vitriol volt az.

A reggel irányában haladtak s már mitsem törődtek a hátukkal, pedig jaj, a tarkójuk mögött egy bányászkatasztrófa úszott el e pillanatban széttépett hullák és füstölő gázok abszintjában. És már nem hallották a letépett homlokok alól felzokogni a lángok tűzvörös kalácsait, a kráter szélén jajongó viskókat s az értelmetlenség felkiáltásait.

Nem látták a parlamentek kupolacsarnokait elúszni alattuk 406 viaszfigurával s az elnökkel, akinek megfésült borjúfeje volt és a legszebben tudta énekelni a himnuszt. Nem látták a zenélőórákat a kapuk előtt, hol a mindenfajta együgyű népek álltak és krajcárokat dobáltak a zenélőórába, mire a 406 viaszfigura egymásfelé fordult, meghajtotta magát és szótlanul visszameredt helyére.

Mert csodálatos reggel közeledett
a nap egyetlen lobogással letépte ablakait és szétáradt.

Mert mindenütt csodálatos május volt.
Völgyek hegyekbe domborultak ordítón,
s a fekete menetek, skarlátvitorlák,
az anyag megérintői az elektromosságban
agyvelő és kenyér {
az idő fókuszába { MOSZKVA
0 és 1000 {
a legteljesebb lehetőségek tartói
áradtak a föld szíve felé,
mindenünnen csak ők,
fegyverek gyémánt ragyogásán,
tővig égett kétségek sorfalában.

Egyetlen holtat dajkál a föld
s lámpátlanabb még sohsem volt az ember.
Lenin, szegény, götös szívű ember,
hombárnyi homlokod alatt a tűz emésztő pipacsával.
te ezerszer elátkozott, leköpdösött, te „hideg gépember”, te „logikus
önző kalkulátor”, te „vörös cár”, „akasztófák karmestere”, „báránykáid elvesztője”
Ó, Te ki az egész világ nyomorultjait dajkáltad tenyérrnyi sziveden,
elégtél nyomorultul a halálban.
Ó, hasztalan jajonganak a viskók a hózivatarok ölében,
és hasztalan zokognak fel a metropoliszok gyárnegyedei,
és hasztalan menetelnek feléd legdrágább csodafüveikkel parasztjaid,
és a folyók hasztalan sodorják eléd legszebb fővényüket,
és a szelek a déli óceánok sóhaját,
te csak heversz mozdíthatatlan, mindenttudó homlokkal, a tenyereddel elvetett
gránitoszlopok között,
s szemeid érett gyümölcsét mi örökre kiejtettük lázbeteg kezeinkből.
Most csak állunk, mérhetetlen folyókban hömpölygünk fel a paloták hónaljáig,
s az ég hömpölyög fölöttünk tutajaival,
s csak a hold harangja kong, mint kimért, hideg jajongás.
Az óra mutatója lehullott.
De az idő pereg tovább.
Benne mi,
S bennünk Te.

49

Decemberi történet

Ez az a hónap, melyben az éjszaka különben is végképp mellére térdel,
s mint mélyen felsötétlő folyam hömpölygi körül a városokat,
s aláássa őket a csönd és a félelem üregeivel.

Ámde ebben az évben úgy tetszett:

a nap egészen gyerek szemnyire szűkül az égen,
és mintha az ereszek jégcsapjai is torkukon elmetszett emberek karjait csüngetnék bele a
roppant csöndességbe.

A falak mentén felgyűrt gallérral suhantak az emberek,
az erdő telve didergő, lompos barlanglakokkal, kiknek szívében már csak a júniusi indulók
zsarátnoka melegít.

S eközben hatemeletes bérházak és paraszti viskók soraiban szüntelen „népítéletre”
kiterjesztett keselyűszárnyaikkal ülnek a templomok.

Már-már úgy látszott:

testvéreim összenőtt kezei örökre szétszaladnak,

már-már úgy tetszett:

a legjobbak vére,

hívó, dacoló feje

csak arra lesz jó, hogy a fiú megtagadja az apját,

s az apja saját kezével süsse a fia homlokára a halálos bélyeget.

Az urak karácsonyfái tetőig lángban,

a faburkolatos proletársorsokban letelepedtek végső könyörtelen sarckivetésre a gyárak és
bankok izom-részvényesei.

S akik pedig mindeközben sem szűntek meg kövekkel hajigálni a laktanyák alján megfeszített
s szétvert koponyájú emberekre, azok igen, azok

kiknek nevét leírni förtelen:

a szocdemek.

A harangok, ó, a karácsonyi harangok szent éjre hívó harangok pogromra csilingeltek a
fálvakban;

hiéna-pofás tiszték garázdálkodtak máriásmedaljonokkal a mellükön és véres bicskákkal a
csizmájuk szárában börtönről-börtönre,

a II. Internacionálé fogatlan pópái aranybulláikban szabadságleveleket osztogattak a világ
minden fehér terrorjának,

és a házak, az éhséggel tornyozott, tüdővésszel nyirkos házak, szinte rá akartak roskadni a
proletárnegyedek apjukat vesztett, szíven markolt százezeire.

S ekkor, ebben a fojtó, halálos csöndben,

- melyben egyetlen ágyszélen virrasztó, meghajlott hátú munkásokba görnyedt bele az egész
osztály letiprottsága -,

valami történt,

valami,

ami a legöntudatlanabbak ajkait is elfehéřítette az undortól és gyűlölettől.

Az Úr és az urak karácsonyfáin még alig égtek tövig az ünnepi gyertyák,

a banknegyedek gyermekszobáiban még el sem unták a karácsonyi hintalovakat,

amikor négy görcsös tenyér, négy reszkető inú térd, s egy egész sereg csúszó-mászó, életét,
koncát féltő féreg az ellenforradalom karácsonyfája alá rakta legjobbjaink fejét:

Korvin, László, Kohn-Kerekes

véresre vert, puskatussal felszaggatott, s mégis oly izzón-hívó dacoló fejét,

ezeket a fejeiket, melyeknél remekebbeket csak a legnagyobb forradalmak esztendői adhatnak
egy osztálynak.

Halálos,
 vérállító dermedtség omlott a felszakadt számú tömegekre.
 A konyhák egyszerű asztalairól lehullottak a kezek, mintha lebaltázták volna őket.
 A szemek, ha a pincék és lépcsőházak hajlataiban összetalálkoztak, elkerülték egymást a
 széken kínjában.
 Ó, micsoda napok!
 Micsoda éjszakák!
 S ezalatt a börtön udvarán ácsolták az akasztófákat.
 Az újságok már jó előre turkáltak a véres iszonyatban,
 a bárókban diadalittasan hempergett a burzsoázia,
 a tőzsdék higanyoszlopai mind hossza jeleztek:
 „*az ántánt velünk van.*”
 S a szocdemek?
 Bent ültek a bársonyszékben.
 Hajnalodott.
 A börtönudvar apró kőkockáival felseperten szikrázik a decemberi reggelben.
 Lassan felgördül a nap, és az akasztófák fekete árnyai iszonytatóan megnőnek a gyárnegyedek
 s az aprószemű falvak fölé.
 - Felmutatni a jegyeket!
 Fegyverkordon.
 A város szélein acélsisakban s feltűzött bajonéttal döngenek a fehér századok léptei.
 A Nemzeti Színház bádogtetőzetén gépfegyverek lapulnak: a Rákóczi út, a Chikago torka
 felé.
 Autókon, fogatokon, gyalog özönlik a véres színjátékra a frakkba öltözött nép.
 Selyemharisnyás szajhák csevegnek az akasztófák tövében:
 - Kérnek-e kegyelmet?
 Monoklik szikráznak vizenyős szemek felett.
 Valaki - a tudomány és irodalom nagyjainak csoportjaiban -, cinikusan:
 - Eddig nem is érdekes. Felnevetnek.
 De aztán - mintha késsel metszették volna el a szót:
 - Jönnék.
 Minden szem feléjük rándul.
 Jönnék, libasorban.
 A szemük ég: olthatatlan gyűlölettel.
 A szájuk: ragyogón mosolyog az ölhetetlen győzelem hitével.
 A testüket: szétverték,
 a karjaik: lecsüngnek,
 a homlokuk: tört faragvány,
 de kiolthatatlanul sugárzik belőle az értelem.
 Verejtékkendőikkel felállnak a pribékek.
 Az akasztófák: ŐK.
 A nap megreked fölöttük a felhők feltorlott jegében.
 Halálos,
 jeges,
 végtelen csönd.
 S most hirtelen, mint az ökölcsapás:
 - *El a papokkal!*
 Aztán harsogva:
 - *Pokolba az osztálytársadalom aranyábláival! Pojácák!!!*
 A frakkba öltözött nép száján elfagy a röhej.

S rá diadalmasan az első akasztófa alól:

- *Éljen a világforradalom!*

Tízen rohantak rá, szétfeszítik a karját, rátérdenek a mellére, szájába tömik öklüket: s kötelet vetnek a nyakába.

Mindössze ez az, amit válaszolni tudnak.

S szétroppan az első bolsevik nyakszirtje.

De alig röhögnek fel kéjesen a karzatról, mint a harsogó kürtszó tör elő a második bitófa alól:

- *Éljen a proletárdiktatúra!*

S a pribékek, már csatakosan az izzadságtól, rávetik magukat a másodikra, fogaik összecsatannak az ájult dühtől, s máris fellódítják a zsámolyra, s a teste már ott leng a kötélén kibicsaklott csigolyákkal.

Örjögve tapsol a kidülledt-szemű burzsoá tömeg,
de túlkiabálva a zsvajt, most belezendül a bírák arcába:

- *Éljen Szovjetország!!!*

Torkának esnek, viaskodnak vele, a leküzdhetetlen kísértettel,
a bitó alá szagatják.

S ekkor már a bírák homlokát is kiveri a verejték, és a hóhérok tenyerén csuromban ömlik az izzadság.

A negyedik jön: torkon ragadják mielőtt szólhatna.

A karzat hisztérikusan tapsol.

De ekkor - ó, foghatatlan, lebírhatatlan erő - száz és száz meggyötört, kifeszített, letaposott proli száján feldördül egyszerre a cellák aljáról az Internacionálé:

- *Pusztuljon az a rablóbanda...*

Hóhérok, papok, rabbik és taláros pribékek könyörgőn merednek a cellák felé, s mint az elektromos szikra üt be a szivükbe
egy verhetetlen osztály harcosainak bosszúdala.

S a frakkba öltözött nép halálsápadtan s verejtékező kezekkel szorongatja utolsó argumentumát: a kötél végít.

De a dal száll,

és átzengi a harangok álnokságát,

és tenyerére emeli osztályos hőseit, akik egytől-egyig a feltámadunk jegyében mentek a halálba.

És ettől a perctől az egész városban megtört a bénító varázs:

a gyárnegyedekben és falvakban legenda száll a hős kommunistákról,

a kezekben újra kifeszülnek az idegek,

a szemekben felragyognak a büszkeség lángjai,

és a találkozáson sem sűtik le többé megszégyenülten szemeiket.

Él a kommunizmus!

Él a forradalom!

Új hit, új erő tódul szét a levert, megtiport városokon és falvakon.

Korvin, László és megannyian,

ti, egyszerű, tiszta hősei osztályotoknak,

akasztófátok tövéből új erő, új győzelem csírázik.

1925

ÖNTÉS

Ének a moszkvai porról

Hurrá! a pornak, a moszkvai pornak,
benne születik az egészség zöld szive,
növő falakon, szelek tutajain
röpül a mézpor, a salak, a füst
s a nap röpül izzó aszfaltból,
Hurrá! Moszkva új eledele!

Hurrá! A kanál, a vakoló kanál
húszezer kézben dalol, nevet,
a tűzfalak élén izzó fehérben,
felhőbe nőnek a kőművesek.

Hurrá! amott már égnek a tetők,
vörösben-aranyban visszanevet a nap,
minden szobára két gyémántszem jut,
s fényfolyondárokkal a falak.

Tempó Sz. Sz. Sz. R! - zúgnak a kürtök,
előre autók cementfolyamai!
Hegyeken s völgyeken barna téglakaravánok,
s mint égre feszülő szörnyek
sikonganak az épülő gyárak
gőzdarvai.

Hurrá! A csákány, a szovjetszákány!
A templomok bordáin becsurog a nap!
Helyükön zöld dombok hevernek,
a gyerekek
és a nap!
Hurrá! A gyerekek és a nap!

Hurrá! A benzin, és hurrá! az aszfalt,
s minden, mi porzik, hajt, zihál, kiált,
mi ostya, tetvek, szenteltvíz ellen
új életet ad.

Nőjj, dagadj fel, moszkvai por,
ölelj át fojtón mindent, ami dög,
kísértetek benned rohadnak,
tífusz, setét nepman² hiú hite,
s benned csírázik a világ kezdete.

---

² Nepman: a NEP-korszak jellegzetes spekulánsa

Hurrá! A pornak,
a moszkvai pornak,
benne születik az egészség zöld szive,
növő falakon, antennák felett
röpül a mézpor, a salak, a füst,
s a nap röpül izzó aszfaltból.
Hurrá! Moszkva új eledele!!

1926

Vörös évtized

A század naptárában ragyogó esztendő: 1927. Tizedik október esztendeje.

Közelepsz már, égnek menetelő gyáraiddal, szikrázó villanytelepeiddel, dús barázdájú földjeiddel, viruló falvaiddal és zsongó városaiddal.

Angol rablókapitányok, lengyel sintérek, fehér gyilkosok bombái robbannak körülötted, lövészárkaik húzódnak eléd, hadihajóik tátják rád ágyúik öblös garatát.

Varsóban, Leningrádon, Minszkben, Londonban, Párizsban és Pekingben, belül és kívül vörös vérrózsák csattannak testeden. Európa és Amerika minden városában félreverik előled a harangokat, meginognak a tőzsdék számtornyai és felhördülnek az emeletes rotációsok.

De te jössz, feltartóztatlan, át a tövissel, legjobb fiaid holttestével bélelt árkokon, keresztül a hazugság, szenny és hamisítványok bombamezőin, a leget kiszivattyúzó blokádon.

Jössz, te pompázó, daloló október s a föld mint kettészelt gyümölcsíz: felizzik vörösben s elsápad fehérre.

Lenin meleg, vérpiros szíve nevet belőled, s hasztalan, hogy benne úgy ülnek az egész világ kapitalista bérenceinek golyói, mint érett dinnyében a fekete magok. Hasztalan minden.

Október él, mérföldet mérföldre lép át, gyarakat fiadzik, és falvak fölé fényszórókat épít; egyetlen harcos és szenvedő hűrként ott rezeg az egész föld dolgozóinak szívében.

Vörös szálfákba pólyált teste körül millió és millió bőrkabátos munkás- és szőrsubás paraszt-vállon ég a szuronyok ünnepi gyertyája.

Az ő csillaga virraszt a század fölött.

1927

Kommunisták Magyarországi Pártja

A K. M. P. 10 éves évfordulójára írt tömegszavalat

Esztendők,
esztendők,
tíz kemény esztendők,
vérből és vasból gyúrt karéjok
életünk halszálkás kenyeréből.
Tíz éve most,
egyszerű munkások, parasztok,
katonák,

kik az árulás posványaiból kiutat
hasztalan kerestek
ezen a napon
- 1918 November 24 -
szerte
felfigyeltek.
Gyár gyárra jött,
rög rögre jött,
s a gyárért a munkás, földért a
faluk már birokra kelt:
s az ál, a szociál, a demokrácia
nemzetiszín
gépfegyverszalaggal felelt.
Sortűz tisztított a kastély előtt,
börtön és ököl a gyárak mögött.
Fent szocdemek ültek,
mi lent akkor is, akárcsak ma,
s köröztünk a penészzöld
cella fala.
De kint a körutak, korcsmák, gyárak
és falvak,
mint egyetlen óriás vitaszoba
és a harmincak helyén
most ezrek vitatták:
- Hát ez az a híres demokrácia?!!!! -
És zúgott a gyár
és morgott a föld
és egyszer csak reggelre -
az egész ország pirosat ölt.....
Ellenség kint,
ellenség bent,
s tarsolyunkban - a szocdemek.
Hogy hullás volt,
hogyan miért,
ma tudjuk, ma igen;
szörnyű tanulság,
nem kínálták ingyen.
A pribékek még tapodták Korvin szívét,
az ácsok még ácsolták az akasztófát,
de a föld szívében
már
épült a Párt.
Rendőrfülkékben még csurog a vér,
paktumot ír alá a szocdem vezér,
még fiatal a kéz, még edzetlen a szív,
még ezer csapda tátongván les:
de egy maroknyi ember
már új utat keres.
S ha voltunk azaddig összeesküvők,
kis tálkákban bűvő mindentmerők,

most országgá küldi gyökerét a fa
mélyebbre, szertébb,
kígyók és mérges kampósfogak,
mint a tetvek lehullanak.
Igen,
„*megint lefoglák őket*” - de pártot már nem,
- ekkor már a bankárok is ott ülnek a bársonyszékeken -
cikkez a *Népszava* kívül és bent:
„*Szerte az országban teljes a rend.*”
S legjobbjaink a csizmák alatt;
örjöngenek a rendőrvadak.
De valahol lent, pince gádorában
már kelepel újra, kattog a gép, a röpirat szalad,
ki, szerte, gyárba,
szét a falvakon,
csizmák szárában,
munkásing alatt -
száz kis gályán, száz irányba szét,
a Párt küldi el eszét és szívét,
s újra lehull a tűzfal éliről
tíz bátor harcos -
de a tűzfal áll
és a helyükbe újabb hús kerül.
De már áll a Párt, gyökere mélyen fog,
hozzá le forrón
a gyár ledobog,
hozzá le mélyen
a falu lesír,
kasza - kalapács
vérszerződést ír.
„Paktumot” ír, mit szocdem nem evett,
mitől az ég rogyan a paloták felett,
mitől a föld harántokba szakad,
mi gyújt, mi elvesz, új világot ad,
gyárak ormára vörös zászló szalad
s mely elé most
cellák fenekén,
gyárak bűvőin,
s a falvak alatt
a Párt
világló
vérző
örök
küszöböt rak.
1928

Márciusi zászlóra

*A moszkvai emigrációnak, az új magyar forradalom
első számú kovácműhelyének.*

Börtönök,
akasztófák,
internálótáborok,
tébolydák,
fehér esztendők
vérmalma örölt
hajlíthatatlan csontjainkon.

Hitték,
hitették,
ki nem hitte, azzal elhitették,
szocdemek piszkát malasztként etették.
Hány éven át?! Hány éven át?!
Hogy szabad préda immár a föld,
immár
a gyár.

Kenyerünket,
küszöbünket
ökleinket,
jövendőnket
árendába adták
paktum fölé, paktum alá,
kasza és kalapács testvéri pecsétjét
bilincsekbe rakták.

És hitték
hitették
immár
örök préda, kezes kuli
szegény-paraszt és proletár.

De a Párt, a Párt
mint a kavics a hegyen
megindult, gördült
hogy másképp legyen.
S a falvakból és a gyárak alól
mi szenvedés, jaj, tűz és gyűlölet,
harc, hit, erő és bosszú felszakadt,
vele izzó görgeteggé dagadt.
Mint a hegynyire nőtt mágneses gomoly,
lohol végig az ország útjain,
felgyűjti mind a föld dolgosait
és a gyárak szétvert proletárjait.

Szava tegnap a bitó alól,
ma már a gyárak ezreiből szól.
S ha volt tegnap maroknyi élcsapat,
ma százezrek sorsa élén halad.

Száz eresztéken fűr, öntöz, kapál,
ha itt lefojtják, amott talpra áll.
És nincs erő, mely újra bír vele,
olaja vér s a milliók hite.
Ma még tanít, szervez, utat mutat,
de holnap indít, új parancsot ad.
S mit nyertünk olcsón, hibák seregén,
megvesszük most szívünk eledelén.
Megvesszük százezer év börtönén,
a holtakon, az apátlanokon,
az elpusztított legjobbjainkon.

Zsellér és munkás,
ki a föld alól!

A nap korongja vörösben dalol,
az öklödet nincs ki letörje már,
egymásfelé tart gyár, csűr és határ.
A föld liheg,
a gyár dörömböl,
a kapukon a Párt dörömböl.

1928

Utazik a brigád

Jalta fölött a hajnal
- hogy is mondjam csak, fiúk -
olyan az, mint amikor a méreksárga gáz
szétveti a fekete tárnafalat,
és az ég,
no, hogy a galambjaimról is mondjak valami jót,
hát valósággal galambkék.

Hogy mit művel ott egész nap az ember?
Hát csak ül, oszt' nézi az eget,
van persze, aki a hasán hempereg
vagy néz a szemeivel a sapka alatt,
nem szól egy szót sem,
csak mosolyog nagyokat
a megpörkölt bajsza alatt.
Vagy felkap egy lapos kavicsot,
ráköp jobbról-balról egy nagyot,
és zsupsz már fut is sustorogva,
mint üveg hátán
nyikogva,
oszt' vagy négyszáz meztelen jány
mind odanéz rád
a tenger partján.

De én olyankor csak legyintettem,
mi ez ahhoz képest,
hogy épp most van harminchét éve,
hogy a bányába leszálltam.
Napi tizenhat órát - és este ha véres
szemekkel újra talpraálltam,
a bőröm tele volt fekete darával,
a nyelvem dagadt volt a bányagáz ízével
és kint, a tárnatornyok fölött
már úszott újból
nedvesen
az éjjel.

Oszt' olyankor az ember mit csinálhatott?
Hazatért botorkálva, dörömbölő gyomorral,
a vackát bevágta az egyik sarokba,
mint bivaly nézett
mogorván
az asszonyra,
a gyerekhez nem nyúlt - fekete kezekkel -
érintetlen, a szalmán nőtt fel az árva -
Vasárnap meg ő nem mert,
mert akkor,
mint a disznók hevertünk a palánk hosszába.

Eh! fiúk,
ti már nem tudjátok, hogy mi volt az -
na, de hogy folytassam,
most egy éve éppen,
hogy én is beálltam rohamistának...
„*Iljics*” volt felírva a tárna homlokára,
a napi porciót felvittük
- hat óra munkával -
félezer tonnára...

A többi már tudjátok magatok is,
hisz ti voltatok, az egész cech,³ akik elküldtetek bennünket a tengerpartra.

Hát aztán elmentünk;
külön kupéban, persze, mint ahogy ez már jó rohamistákhoz illik,
„*Roham-brigád, civilnek tilos az átjárás!*” - ez volt ráírva
kis cédulán
az ajtajára.

Az utunk a Dnyeperen vitt át,
az angyalát,
ha láttátok volna, hogy megnőtt
a zsenge palánta,
A Dnyeprosztroj, az óriás szovjet kölyök,
egyenest a Dnyeper szívébe költözött.

---

³ cech = műhely

Míg csak mi láttuk, egy egész emeletet nőtt a gát
és Petyka esküszik rá, hogy ő már hallotta morogni lent a
mélyben az első turbinát.

De Petyka az rabkor⁴ és ujabban verselésre adta a fejét,
neki nem kell elhinni többet, legfeljebb ha a felét.

De az már igaz, hogy amerre csak a vonat lohol veled
és ahova csak rányitod szemed,
friss téglaházak,

gyárok,

stanciák,⁵

a mezők arcán elsimult a ránc:
egyetlen tábla lett az egész határ.

- Teljes kollektivizálás, -

mondja mögöttem egy ifjanc

s átköpi a fejem fölött

a nyitott vonatablakon,

mintha legalább is ő fedezte volna fel a spanyolviaszkot.

Aztán autóra szálltunk.

Csodálatos egy kacskaringós út
kígyózott elénk és a hegyek alá,
az embernek szinte kedve támadt volna
megállítani a vad masinát:

- Te Kosztya, hé, állj meg, kérlek, ott ni, a szikla alatt,
ahol az asztalmagos kökőrcsin virágzik... -

De Kosztya úgy dült a kormány fölé,
mintha egyenesen bottal verték volna érte,
és a világért fel nem nézett volna,
míg fel nem pöffögtünk a hegy peremére.

Ott Kosztya, a zömök krími gyerek megállította az autót
s behúzott fejjel büszkén a mélybe bökött:

- Bajdarszkoja varota⁶ - mondta

- Nesztek, legeljete! -

s mi lenéztünk a csuda magasból a felcifrázott völgybe,
a közepén valami csirkelábon forgó sárga-vörös kastély
vagy tatár mecset állott,
amit még az urak raktak féktelen jókedvükben.

Szép volt, szép a,

különösen most, hogy - bárha nem szánták - nekünk maradt örökbe.

Aztán le, le az árgyelusát

s mindig a kígyózó út peremén,

hogy torkodig dobban a szíved

és az ijedtségtől

tátva marad a szád.

---

⁴ rabkor = rabocsij korreszpongyent (munkáslevelező) rövidítése

⁵ stancia = helyesen sztancija, állomás

⁶ Bajdári kapu

Lent ezer méter mélyben a tenger száz hullámsírja ásít fel rád.
- Most, most! - gondolod, és szűkülve kapkodsz támaszték után,
de nem, ügyes fiú ez a Kosztya gyerek,
csak a hátsó kerekeket
akarta egy kicsit megszellőztetni az ezerméteres mélység felett.

De száz szónak is egy a vége,
négy órai túra után,
hát megjöttünk volna üdülőtelepünk elébe.
Porosan, piszkosan másztunk le az ülésekről,
vagy egy féltucat fehérruhás jány fogadott bennünket,
ha nem lettem volna olyan borostás,
menten ölbe kaptam volna bármelyiket.
Aztán megfürödtünk.
A borbély szalonjából nyílt a fürdőbe,
akkora volt a tejfehér majolika medence,
hogyan elfértünk benne: az egész rohambrigád egyszerre.
És a falak, hogy ne lódítsak nagyot,
ha nem is fülemüleszóval, de drága színopál tengeri kagylókkal
voltak kibélelve.
Hja, így volt ez már 1917 Októberében nagybölcsen kikeverve.
Aztán az ágyak, hát fehérek, persze, mint a hab,
a padlók sárgállottak, mint a méz,
és akár hiszitek, akár nem, tiszta kék selyemből a falak.

Az első éjjel, mint a dagadó tészta, oly jóízűt aludtunk.
Petyka azt mondja, a horkolásunkkal
az összes bogaraknak, mik a nyitott ablakon fénylő szarvakkal berepültek,
a csillagokig létrát támasztottunk.
De Petyka rabkor, és újabban verselésre adta a fejét,
neki nem kel elhinni többet, legfeljebb a felét.

Na, reggel aztán úszott a szoba,
ömlött a nap, mint a kifestett aranybúza
a zsákból
és valahol fent a harmatozó fákról
csöngettek, kongattak
reggeles ezüstmozsárból.
Fel is ült egyszerre az egész brigád,
és amint úgy gyűrötte és álmosan ülünk és nézünk egymásra,
egy kis vörösbe gy száll az ablak nyitott szárnyára
és azt mondja:
- Tru-la-la-tra-la-la-tri-la-la
miközben a szél az ablakot is hol ide, hol oda himbálja.
Egyszerre Aljosa elneveti magát
forrón, harsányan, teli csordulással
és nevet, nevet, és most már nevet az egész brigád,
amíg a könnyünk kicsordul a nehéz, fekete kezünk fejére.

Az éttermünk
 - mert olyan is van -
 szép, tágas lugas,
 az asztalokra terített nehéz abroszok sarkában
 felfújtan berzeng a cári sas, -
 de mi a zsíros szánkuszélét töröljük beléje. -
 Amint belépünk - a ravaszok engem küldtek az élre -
 az egész lugas felemelkedik.
 - Elvtársak! - hallatszik valahonnan a sarokból - háromszoros
 hurrá a donbasszi „*Iljics*”-tárna rohamistáinak címére.
 - Hurrá! Hurrá! Hurrá!!! -
 Mi krákogunk, Ványa kiböki az oldalam, hogy szóljak már,
 de két putyilovgyári vasas
 belémfojtja a szót, és az asztalra mutat:
 - Sohse erőlködj öreg, ösmerjük mi jól az „*Iljics*”-tárna ügyét,
 mi szállítjuk nektek a feszítővasat.
 Inkább üljetek le,
 mert kihűl a rántotta és a kakaó,
 már pedig az ilyesmi csak melegen jó. -
 Hát leültünk.
 Vaj, sonka, vagy három tojás,
 és mondják a többiek, akik már ismerik a dörgést:
 csak neki fiúk,
 rohamistáknak kijár a ráadás.
 Hát belaktunk,
 be az árgyélusát,
 Petyka négyszer oldotta meg a nadrágját,
 s végül is
 már én mondtam:
 - Elég! -
 Petyka rabkor, s az utóbbi időben verselésre adta a fejét,
 ő tehát költő, ki amúgy is duplán lát,
 neki az evésből a fele is elég.
 Egy óra múlva aztán
 az orvoshoz viszen az út,
 ő megkopogtat, mint vájár a tárna falát,
 nincs-e rejtett üreg, gáz, víz, veszély odaát.
 Forgat, méricskél bennünket,
 krétával rajzolja körül a szívünket,
 mérlegre állít,
 a mérce alá,
 egy félóránál nem adja alább.
 Aztán kommandó:
 - Elvtársak, figyelem,
 nemcsak Donbasszban,⁷
 de itt is van ám
 olyasmi, amit úgy hívnak, hogy

---

⁷ Donbassz = Donyeczkij basszejn (Donyeci medence) rövidítése

ráduplázó termelési-plán!⁸

Vegyétek tudomásul, hogy négy hét alatt a brigád
nyolc pud hízásra
kötelezi magát! -

- Az ördögét! - mondja Vászka kint a fák alatt -
most aztán felköthetjük
a rohamgatyát. -
S mert szavunkat adtuk,
hát mit volt mit tenni,
nappal séta, heverés,
a tenger fűje, selyme, sója,
s naponta ötször
úri mód evés.

És este mozi, könyvek, leckiák⁹
a csillagégről, a tengerfenékről,
az Angarasztrójról,¹⁰ Berlin Weddingjéről,
a vörös Ruhr-vidékről.

Hát,
így éltünk, így fiúk, így az egész brigád.
Volt, aki futkosott naphosszat,
volt, aki ült, a vén csontjait fűröszötte a napban,
s fölötte virítottak a zsenge orgonák.
Így ültem én is,
lent dalolt a tenger
s a partján száz munkástörök versenyt vele.
Ej! fiúk, akár hiszitek, akár nem,
a szívem úgy ég, úgy sajog bele,
ha elgondolom, hogy mi lesz, ha egyszer, nemsokára
egyetlen udárni¹¹ brigád lesz a világ,
és a ruhri bányász együtt szagolja majd a donbasszival
a zsenge szovjet orgonát.

1931

Öntés

Túl voltunk Európán,
mélyen Ázsiában,
hol kirgizek gubbasztanak
kazalos jurtákban,
földből rakott viskók csak válladig érnek,
s álmos, süllyedt szemmel merednek az égnek.

---

⁸ plán = terv

⁹ leckiák = előadások

¹⁰ A második ötéves terv keretében kivitelre került villanytelep, amely tízszer akkora, mint a Dnyeprosztró.

¹¹ udárni brigád = udarnaja brigada, rohambrigád

Futott a vonat,
órákat,
napokat,
kattogott-kattogott,
taki-tak,
taki-tak.
Jobbról lapos sztyeppe,
balról kórólepte
puszta,
magyarul puszta
oroszul sztyeppe,
sárgásszürke, végtelen, szenvtelen
mozdulatlan sztyeppe.

Itt egy lovas
vállán puskával,
- fölötte sólyom keringett -
ott egy bámész tehéncsorda,
s amott ezer
fekete juh legel,
s amerre a szem lát,
embertelen, kietlen sztyeppe-tenger.
Ez történt tizenkét óra alatt,
míg felkelt és újból
lement a nap.

Csak a vonat kattogott szüntelen,
Tiki-tak.
Tiki-tak.
Tiki-tak.

De reggel,
mint valami felhők közt úszó dereglye,
járt előttünk újból
a nap,
s uszályában
a vonat
- Tiki-tak, tiki-tak, tiki-tak -
rohant
velünk
- körülöttünk már csomagoltak -
- taki-tak, taki-tak, taki-tak -
két német mérnök felhevülten vitatkozott,
egy óra még és jönnek a vaskohók,
egy óra még, de már küldi leheletét
s hova nézel,
sínek szaladnak,
kocsik rohannak,
- tiki-tak, tiki-tak, tiki-tak -
barakok vonulnak,
földbevájt viskók menetelnek,
mennek,

mennek
a horizontnak,
futnak,
rohannak
Magnitogorszknak.
- Taki-tak, taki-tak, taki-tak -
Röpül a vonat,
s most egyszerre fordul a vágány,
s ott áll előttünk
Ázsia álmos sztyeppe-arcán,
fekete koromba és tűzbe keverten,
kokszkályháinak izzó szembogarával,
boglyas, szétzilált füst-hajában
a nap bronzcsatjával,
Magnitogorszk.
S kohói úgy ölelik csavaros karjukkal magukhoz
az izzó vasat és salakot,
mint terhes anya öleli magához
a megmozdult magzatot.

Megérkeztünk.
A pályaudvaron szól a zene,
keskeny emelvényen
a villanyforrasztó munkások rohamcsapata áll,
kék munkászubbonyokban
s a súlyos bársonyzászló alatt,
kopott bőrkabátban, a brigadérosuk
le nem veszi kezét
a zászló nyeléről,
miközben beszél:
- Elvtársak! Magnitogorszk rohammunkásai forradalmi üdvözlétüket küldik
a világ proletariátusának! -
- Hurrá! - zúg, harsog az *Internacionálé*,
szavunkat elnyeli a dal,
s a tömeg bennünket,
majd összeolvad
dal és tömeg,
s a menet
kanyarog előre
a széles úton,
elöl a pionírok,
messziről zúgnak a kohók
s körülöttük a kauperek
mint az orgonasípok.

Sápadt, oroszinges munkás furakodik hozzám,
a szeme oly mélyről néz, oly ijedt,
az arca úgy kirí a tömegből
- Elvtárs! - mondja magyarul
- Olvasta a mai Pravdát? -
Arcomra van írva, hogy még nem.

Remeg a keze, remeg a kezem.
Bontjuk az újságot
mind a ketten.
Rámutat,
halottápadtan, elfulladva mondja:
- Elvtárs, olvassa!

.....
.....

Este
ülünk együtt,
meggörnyedten,
összesebbetten.
Orosszal keveri a szavakat:
- Tizenkilencben,
Budapesten,
a Gólyavárból jöttünk, tüntettünk együtt a szocdemekkel,
az ébredők ellen,
A Rákóczi út sarkán kettévált a menet,
a szocdemek a *Népszavának* tartottak.
Mi a *Vörös Újságnak*,
nem sokan: kétezren.
Én megállok és nézem, mint vonulnak fegyverrel vállukon
ötezren, tízezren, húszezren, munkások, katonák a *Conti* utcának.
Rázott a düh. Egynek nekiesek, megkapom, ordítok:
- Te vak proli!
Hova mentek?
S akkor odajön Sallai,
megfogja a karom:
- Álljon be, elvtárs, a sorba:
Kitartás,
Fegyelem,
Nyugalom.
Nem ért véget, csak elkezdődött a forradalom! -
Kint egészen beesteledett,
a sorompó előtt
villódnak a villanyforrasztó gyár
nagy üveglakai
és tompán, monoton zúgnak
a kohók.

Tudja, elvtársam, mi volt az utolsó szava?
Ott állt a bitó alatt, arcukba vágta:
„*Elvtársaim megbosszulnak!*” -

Magnitogorszkban most döfték át
az ifjúmunkás
és a Molotov nevét viselő
kohók szívét.
Ontják vérüket izzón
a cement-erekbe

s a magasból sziporkázva zúdul a vas
az óriás tégelyekbe.

Magyarországon is öntés volt.
Felszúrták a KMP kohó-szívét,
ömlött a vérző vas,
lett belőle
a Párt és százezrek kezében
törhetetlen
acél.

Látta az ország,
az összes munkásnegyedek,
látta a falu,
a föld megremegett,
hogyan csak öntés volt,
véres, izzó öntés
csupán,
s hogy a kohó, az áll,
az dohog,
az lángol,
világít
tovább!

1932

Hazám földjén¹²

Begyesen lépkedő kotló a hold,
elszórta tejúton tozásait,
kikeltek belőle a csillagok
s aranylón szórja olyik héjjait,
Mint emlős, kire párja ráhevert,
pihen a föld forrón, elalélva,
dülnek az erdők, mint a részegek,
folyó horkol lágyan orra-hullva.

Meredten nézek ki az ablakon,
földek hevernek itt, órjas karéj, -
ott hattyúnyakkal templom gyalogol,
kacsásan súrol hasa, s földet ér.
Utána sárban kecmereg vagy száz
éhen lődörgő, sánta vityilló,
mögöttük kastély, zöld csendőrorjás, -
vonul a meghitt, szent processzió.

---

¹² Részlet a szerző „Ár és apály” című verses elbeszéléséből.

Lassít a vonat, állomás közel,
fütyül a mozdony, bokáz szemafor,
erőtlen hajdú, ki utolsót ver
falu szegényére, a sorompó,
őrház előtt áll bajuszos bakter
ködmönt kapott csak a bő gatyára,
mint kit kikötöttek, zászlót emel
a gőzbajszos, lángos dromedárra.

Háza végén, lám, kertnyi temető
s benne frissen kapált krumplihantok
és keresztnek varjúra-ijesztő,
burzsifrakkos, úrkalapos latrok.
Aztán házak, mint lemaradt birkák,
nyáj után kullogva össze-vissza,
olyik cifra, ám javát megnyírták,
legtöbbjének hull a vakolatja.

Hat ablakos, cifra parasztporta
napraforgós, rácsos kerítésben,
szoknya alól piros lábikrája
kikandikál a pókos holdfényben.
Méhkasos, dús almafakertjében
égnek nagy jánosbogár csillárok,
s pusztán hagyott, láncutas végében
ólak állnak s hevernek karámok.

Zökken a vonat, nyekken és megáll
kis állomás szórja be villanyát.
Faoszlopokon tarka sör-plakát
meghabzott szájjal kínálja magát.
Utas mindössze csak kettő akad,
az egyik megjött s várja a kocsis,
a másik cipel, majd beleszakad,
hogymelyik az úr, látja a vak is.

Kijárónál két csendőrszurony
s két csendőrbajusz áll ott hegyesen,
szemük átsöpör az ablaksoron
s a felimbolygó, álmos fejeken.
Óra alatt hasasan s begyesen,
lovatlan áll az állomásfőnök,
ki megjött, köszön annak, feszesen,
a távozóra pedig rádörög.

Kalauz jön, lámpáját emeli,
mögötte cipekszik álmos utas,
mahomet ember, félve keresi
a sötét fülkesorban az utat.
Kezében koffer, ócska tákolmány,
hátán otthonkészített útizsák,
hogymelyik, nem csoda egyáltalán,
mi ruhája van, hordja mind magán.

Míg elrakodik, megy a kalauz,
verdesi pléhlámpája a falat,
a padlón végig napos ösvényt húz,
ám mögötte a sötét kifakad.
Mereven ül ez, térdén tenyere,
néz, néz reám s által az ablakon,
a feje súllyal hull le mellére,
s bólog a széles, görnyedt vállakon.

Az arca ráncos, durva és eres,
keze vörös, a kéreg rajt magos,
örök gyulladásban a két szeme,
bajusza s szemöldöke csalitos.
Fejem teszem rá, bányász az öreg,
és tényleg úgy van, vájár mégpedig,
tudaklom tőle, honnan érkezett
és felpakolva hova utazik?

- Tatáról - mondja, s szúrós a szeme,
nézi a kezem s arcom kémleli,
aztán megenyhül a tekintete,
s többé a szót nem is kerülgeti.
- Utazom, kérem, Franciába ki,
kint van az öcsém, kint a sógorom,
két esztendőre szerződés szerint
biztos munkám lesz s tán embersorom. -

Kint szürkül. Hold előtt ezer uszály
rakodik a sötéttel, s tovaleng,
órjás, csukott pilla a szemhatár,
ámde alóla tompa fény dereng.
- Hát ott maguknál - kérdem csöndesen -,
ott nem akadna munka valahol?
Kint se mérik a biztosat ingyen
s a szecska egy, ha más is az akol.

- Szecska, szecska? - ismétli keserűn -
Húsz hete csákányt nem látott kezem.
Ha így megy, holnap feldönt egy tetű,
s félmétert lóg ki hátul a belem.
Eltanultam én itt már mindentől,
szenet, italt álmomban ha látok,
olyan a bányász nálunk, mint a kő,
az úton, ki arra jár, belérűg.

Megint elhallgat s újból belekezd.
- Dolgozol fél hetet, élsz két napot,
a kenyeret még szádhoz sem veszed,
az állam már rég beleharapott.
Nem élet, ez kérem, utazom el,
itt vénültem s kerültem szemétre,
még a fuvart is magam fizetem,
külön adót vett a jegyző érte. -

Mintha a kelő napból folyna szét,
víz csillámlik fel a szemhatáron,
óriás rollóként száll fel a sötét,
kék vánkoston a nap csókra lángol,
Többet nem szólt, bedűlt a sarokba,
feje imbolygott, rázta a vonat,
fáradt, ráncredős, barna homloka
meg-megsúrolta a vonatfalat.

Bizony, öreg, hosszú az éjszaka,
mely hegyomlásként *akkor* ránszakadt.
Volt, kit a lég előbb a magasba
dobott, s volt olyan, ki csak lezuhant.
Nem tudom, akkor te hol s ki voltál,
de most tudom, hogy nem vagy jó uton.
Bánya, hegy omolhat, ám a csákány
harcos bányász kezéből ki nem hull.

Ritkul a levegő, a madarak
zajtalan keringnek körbe benne,
arrébb, egy sátras szederfa alatt
kakas fújja fel magát begyesre.
Csak ahogy fejét magasra dobja,
látszik, hogy napba kukorít nagyot,
mozdony sípol, s a kakaska hangja
a füttyzsákba némán belepotyog.

Új állomás jön. Megtermett paraszt,
nagygazda száll be, félrecsapva a
kalapja, s mint napon oldalas,
néz ki alóla eres, zsíros arca.
Baktatunk ismét. Az országútról
vásárra igyekszik néhány szekér,
ez üszőt kötött a saroglyához
és felvérezte nyakát a kötél.

Van rajtuk dunna, minden, ami kell
- hej, nem hiába csendőr a kocsis, -
fiókos láda, foltozott veder
s mi több, tótágast álló asztal is.
Utánuk koca disznó kecmereg,
nyivog mögötte két hízó malac,
hálátlan népség, közönyös szemek,
nem látszik rajtuk se bánat, se dac.

Szomorún, meg-megállva tehenek
botorkálnak a malacok nyomán,
siratják a falut s friss füvet,
a szegény paraszt-istállók szagát,
a sort ismét egy csendőr zárja le,
kötőféken komor bikát vezet,
megyen a bika, ám a két szeme
a hajcsárra perzselő tüzet vet.

Meredten nézek ki az ablakon,
földek hevernek itt - órjas karéj -
ott hattyúnyakkal templom gyalogol,
kacsásan súrol hasa s földet ér.
Utána sárban kecmereg vagy száz
éhen döglődő, sánta vityilló,
mögöttük kastély, zöld csendórórjas,
házamban meghitt, szent processzió.

1933

.oOo.